

Tanjore Saraswathi Mahal Series No. 8.

MAIRAVANACHARITRA

BY
KACHANA,

A DWIPADA KAVYA.

CRITICALLY EDITED

BY
SRI V. SUNDARA SARMA,
Pandit, Saraswathi Mahal Library, Tanjore.

AND
SRI A. MAHADEVA SASTRI
Pandit, Saraswathi Mahal Library, Tanjore.

PUBLISHED
BY
SRI S. GOPALAN B.A.B.L.,
Honorary Secretary for the Administrative committee, T.M.S.S.M. Library, Tanjore.

1950.

30 35. 1—4—0

NATIONAL ART PRESS
91, MOUNT ROAD, TEYNAMPET
M A D R A S — 18

PREFACE

The Saraswathi Mahal Library in Tanjore represents the synthesis of the three different cultural influences, the Tamilian Cholas, who ruled till the middle of the 13th century, the Telugu Nayaks who ruled till the middle of the 17th century and the Maharashtra Kings who ruled till the middle of the 19th century. This great cultural fusion was finally enriched still further by the impact of influences from the West, and of the East India Company. The contribution of Telugu Nayak Kings of Tanjore to what may be called the Tanjore school of Telugu literature, is tremendous and still remains to be fully assessed by the world of Telugu scholarship. Many of the Nayak Kings were themselves remarkable writers and it was but natural that they encouraged talented authors and also enriched their archives with rare Telugu works of their times. This is part of the explanation for the remarkable collection in the Telugu section of the Saraswathi Mahal, the other part consisting in the fact that Telugu continued to hold an honoured place under the Maharashtra Kings of Tanjore, some of whom like Raja Shahaji were reputed Telugu scholars and made frequent additions to the Telugu collection.

The following are some of the important Telugu works which we are publishing in a series.

1. Ramayanamu by KATTA VARADARAJU,
2. Taladasapranapradeepika by GOVINDA KAVI.
8. Andhra Kamandakamu by ZAKKARAJU, VENKATA KAVI.

4. Ragunathanayakaabhyudayamu by VIJAYARA-
GHAHA NAYAKA.
5. Rajagopalavilasamu by KALAYA,
6. Kuslavopakhyanam by RAMANARYA,
7. Dwipada Bhagavatamu (10th Skandha by) MADIKI
SINGANARYA.
8. Vipranarayanacharita by VIJAYARAGHAHA NA-
YAKA.
9. Ragunathaabhyudayamu by VIJAYARAGHAHA
NAYAKA.

Mairavanacharita, published in the following pages, was selected for publication mainly for its remarkable popular appeal. It is a folksong about Rama and Lakshmana being carried away at the instance of Ravana by Mairavana from Lanka to Patala Lanka, and their final rescue by Hanuman. We see from another text of the work available in the Madras Government Oriental Manuscripts Library, that KACHANA is the author of this work. He calls himself a master of the Dwipada metre. His father is stated to be MALLADI AYYALANNA and his mother LAKKAMAMBA. His place of residence is mentioned as CHELALURU in the northern parts of Srigriri, which can be indentified with Tirupati. The author has dedicated his work to CHENNA-KRISHNA, the patron deity of his place.

The whole story is told in simple and homely couplets. Our Pandits Sri A. Mahadeva Sastri and Sri V. Sundara Sarma, who are both able Telugu scholars, have edited the work with critical notes and have also contributed an introduction which, we hope will be found valuable. They have removed scriptural errors in the manuscripts as far as they could, except where they felt that correction would be of doubtful advantage. We hope that the Telugu speaking public will welcome this work as a valuable recorded version.

of a well-known story, which holds our attention as much as the oriental epics.

We are grateful to the Government of Madras for the timely financial assistance given to us to preserve and bring to light the remarkable treasures in the Saraswati Mahal. We are especially grateful to our Premier Sri P. S. Kumaraswami Raja and our Education Minister Sri K. Madhava Menon for the keen interest they evince in our Library.

Tanjore, }
1950. }

S. GOPALAN,
Honorary Secretary.

తొలి పలుకు.

—: కవి ప్రశంస :—

ఈ మైరావణ చరిత్రను రచించిన కవి “కాచన” యని యూహించుట కొధారమున్నది. తంజావూరు సరస్వతీమహల్ ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండా గారమండలి తాటాకులప్రతియందు గ్రంథకర్త పేరు కానరాదు. కాని మద్రాసు ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక భాండాగారప్రతియందు కవి నామధేయము కన్పడుచున్నది. ఈ గ్రంథప్రతులును నేకకర్తృకములా లేక భిన్న కర్తృకములాయని చర్చించి చూచినప్పుడు పాఠభేదములున్నను, కథాసంవిధానపద్ధతి, శైలిమున్నగు వానినిబట్టి చూడ నేకకర్తృకములనియే నిర్ధారపవలగుచున్నది. ఈ పరిష్కరణము శుద్ధముగా తంజావూరు ప్రతిననుసరించి యున్నది. కవినామ వంశప్రతిపాదకములగు పద్యములను మద్రాసు ప్రభుత్వప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారపు ప్రతిననుసరించి యథామాతృకముగానిందు పొందుపరుచుచున్నాము.

“కాళికగోత్రమున ఘనతతు నెక్కి
సగ్య విద్యలయందు జతురుడై యున్న
నలరంగ మల్లాది ఆయ్యలన్నకును
రమణిరత్నంబైన లక్కమాంబకును.
నొకసుతుఁడు ధీరుఁడు వంశాన్వయండు
శ్రీహరికులజుఁడు చిట్టయసోదరుఁడు
కరమర్థి తోడుత కాచనను వాడ”

కాళిక గోత్రోద్భవుడగు మల్లాది ఆయ్యలన్నకును లక్కాంబకును జన్మించిన వాఁడు “కాచన” యని దీనినిబట్టి తెలియుచున్నది.

“..... శ్రీగిరి సుత్తరంబునను
విలసితమైన యాచెలులూరిలోన
అవతారమైయున్నయట్టి యహమ్మ

నాకులదై వంబు నన్నేలుసామి

హరిచెన్నకృష్ణుని నాత్మలోఁదలఁచి”

శ్రీగిరికి (తిరుపతియో లేక శ్రీశైలమో) ఉత్తర భాగమును “చెలులూరను” గ్రామమందున్న తన యిష్టమైన వసుగు “హరిచెన్నకృష్ణు”నికి కవి తనగ్రంథమునంకితము చేసినట్లు తెలియుచున్నది. అదేప్రతియందు మరియొక పోట

“ఆరయ వాధేవల్లి హర్మ్యభాగమున

దివ్యావతారమై తిరముగానున్న

అలలోకారాధ్యునాగమ విసుత

చెన్నకృష్ణుని నాదు చిత్తంబులోన”

అని కన్నడుచున్న వాక్యములబట్టి కూడ వాధేవల్లికి చెలులూరను నామాంతరమేమో? దీనిని నిర్ధరించు పట్టనాధారములు దొరకనందున దీనినిర్ణయభారము సహృదయులగు పండితులపై వదలి వేయుచున్నాము.

—: కథాభాగము :—

రెండుప్రతులలోను కథాభాగము వసిష్ఠులవారు శ్రీరామచంద్రునకు వక్కాణించునట్లున్నది. కథాసంవిధానముకూడ సమానమే.

శ్రీసీతారామలపట్టాభిషేకసమయమున రామరావణయుద్ధములో “పరెన్నికగన్న పిరులకు” సహృదము జరుగును. హనుమంతుని పరాక్రమమును శ్రీరామఁడు గొనియాడును. వసిష్ఠులవారు మధ్యనందుకొని—“ఓ రామా! నీకు హనుమంతుఁడు చేసినయపకారములకు మేరయేలేదు. మైరావణుని మాయానిద్రయందున్ననీకును దెలియని యొక గొప్ప సాహసకార్యమును హనుమంతుఁడు చేయున్నాఁడు. ఆకథను చెప్పెదను వినుము.” అని యీ విధముగా వసిష్ఠులవారు మైరావణ చరిత్రమును శ్రీరామలవారికి చెప్పనట్లుగా కథవడచుచున్నది. మైరావణుఁడు తన మిత్రుఁడగు రావణాశ్రీతుఁడై రామలక్ష్మణులను హనుమంతుని వాలంపు కోటనుండి మాయావిశ్రిమణవేషధారియై హనుమంతుని మోసగించి యపహరించుట; హనుమంతుఁడు తన తప్పు తెలిసికొన్నవాఁడై సాశాశలంకకు వెళ్ళి మైరావణుని వధించి శ్రీరామలక్ష్మణులను విడిపించి తీసుకొనివచ్చుట మొదలుగాగల సంభవములిందు వర్ణితములు.

—: కైలి :—

మాకు దొరికిన రెండు మాతృకలను పరిశీలించి చూడ, ఈ రెంటికైనీ మూలాధారమగు నొకమాతృకయందెననుట స్పష్టమగుచున్నది. ఆ ప్రధాన మాతృకను జూచి | వ్రాసిన వ్రాయసకొండ్రుస్థియే యీ రెండు ప్రతులని కంతోక్తిగా చెప్పవగును. తప్పలను దొర్లించుటలో నిద్రలు వ్రాయసకొండును సరిసమానులై యున్నను, తంజావూరుప్రతి కొంతకుద్యమై యొప్పుచున్నది. సంగ్రహింపవలసిన చోట వివరించియు, వివరింపవలసినచోట సంగ్రహించియు కథయొక్క నడక యెగుడుదిగుడుగానున్నను, మొత్తముమీద సౌలభ్యము, రమ్యత గ్రంథమునందు చాలభాగములందు కననగును. రచన సంస్కృతసమాస భూయిష్టమై ప్రబంధ కైలి ననుసరించక పోయినను, వాడుకమాటలతో సాంపారి యున్నది.

మంజరీద్వీపదశు చెప్పబడిన ఛందోనియమములను కవి స్థాపించి యుండ లేదు. కొన్ని చోట్ల ప్రాసయతులను కవి యుపయోగించియున్నాఁడు. “తుద మొదళ్లనుకంటి దూతు శబ్దంబు — వర్జించి” యను నియమమును నీకవి పాటించినే లేదు. తుదలందు ప్రాసములను గూడ పొందించలేదు. ఈ విధముగా నీమంజరీద్వీ పదలను కవి స్వేచ్ఛానుసారముగా నీకావ్యమున సాగించియున్నాఁడు. ఈ స్వేచ్ఛావర్తనయందును నొక మాధుర్యమున్నది. ఇదియే మాదృష్టి నాకర్షించినది. స్వేచ్ఛావర్తనమును కోరెడు ఆంధ్రసాహిత్యరమణికిదియొక చిన్నయాభరణమై యుండగలదని మా నమ్మకము.

—: విశిష్టత :—

సాధారణముగా ద్వీపదకవిత్వమునకు జనాదరణమెందు. దీనికి “రంగ నాథరామాయణము” యొక్క బహుజనాదరణము ముఖ్యమైన యుదాహరణ ముగా తీసుకొనవచ్చును. ఆంధ్రదేశమందు పల్లెపల్లెలోను జాతియగీతములు మంజరీద్వీపదలలోనే యున్నవి. ఉడుపులలోను, దంపుశ్యయందును పాడు పాట లన్నియు ద్వీపదలలోనేయుండుట మనమెఱింగినదే. అనాదిగావచ్చుచున్న దశరా పద్యములు కూడ నీలేగతు చేరియున్నవి. బొబ్బిలియుద్ధము, బాలనాగమృతకథ, పాముపాట, కుశలాయకము మొదలగు గీతములకున్న ప్రచారము పెద్దపెద్ద ప్రబంధములకుండుటలేదు. మంజరీద్వీపదబద్ధమైన విశిష్టకావ్యమిదివరలో నెక్కడను కానరాలేదు. అలాంటిను బహుదోషభూయిష్టమైనను, ఈచిన్ని

పాత్తము పూర్తి చేయునని మాయాశయము. ఈ విషయమును ద్వేషించియే మేమీ మైరావణచరిత్రను ప్రచురించితిమి.

—: పరిష్కరణము :—

మేము గ్రంథాంతరసహాయమున సరిదిద్దినయపపాతములను ఫుట్ నోట్సులో నిచ్చియున్నాము. కొన్ని కొన్ని చోట్లలు స్తమైన భాగములను పూరించుపట్ల, ఆ యా భాగములు బ్రాకెట్లమూలముగా చూపింపబడినవి. యతిభంగములు గణ భంగములు సూక్ష్మముగా పరిశీలింపబడినవి. అచ్చు పొరపాట్లను తప్పావ్వల పట్టికలో చూపించితిమి. అట్లుండియు ననేకతప్పులు దొర్లియుండును. కావున పండితులును సహృదయులును ఈమాయుద్యమమును ఆదరింతురుగాక యని ప్రార్థన.

సరస్వతీమహల్ గ్రంథాలయము,
తంజావూరు.

1950.

}

పరిష్కర్తలు.

విషయానుక్రమణిక.

పుట

కథాపారంభము	...	...	...	1
శ్రీరామచంద్రుడు హనుమంతుని పరాక్రమమును వర్ణించుట	...	...	...	6
శ్రీరామనకు హనుమంతుని పరాక్రమమును వసిష్ఠుడు తెల్పుట	...	...	...	11
రావణుడు తన భంగపాటును దలచి విచారించుట	...	...	...	..
రావణుడు మైరావణుని రప్పించి మంత్రాలోచనము జేయుట	...	...	...	12
మైరావణుడు దశకంఠునకు బుద్ధిచెప్పట	...	...	...	15
విభీషణుడు సుగ్రీవునకు మైరావణుని మాయలఁదెలిపి హెచ్చరించుట	...	...	...	16
సుగ్రీవుడు హనుమదాదులను బిలిచి మైరావణునిగుఱించి చెప్పట	...	...	...	17
హనుమంతుడు వాలంపుకొట నేర్పఱచి రామలక్ష్మణులఁగాంచుట	...	...	...	18
మైరావణుడు తన పత్నితో రామలక్ష్మణులఁగాళికి బలియిస్తునని పలుకుట	...	...	...	..
మాతంగి మైరావణునకు హితమును జెప్పట	...	...	...	..
మాతంగిమాటలకు మైరావణుడు బదులు చెప్పట	...	...	...	21
మైరావణుడు తన యిద్దఱు మంత్రులతో రామలక్ష్మణులను దెచ్చుటకు బయలుదేరుట	...	...	...	22
ఘటికుని రామలక్ష్మణుల వృత్తాంతమరసి రమ్యుని మైరావణుడు పంపుట	...	...	...	28
మైరావణుడు ఘటికునికి రోషము పుట్టునట్లు నొవ్వనాడుట	...	...	...	24
నూదిముఖుని దంభోక్తులు	...	...	...	25
నూదిముఖుడు వాలంపుకొట దరిఁజేరుట	...	...	...	26
నూదిముఖుడు తన ముక్కును బోగొట్టుకొని మైరావణునితో మొఱవెట్టుకొనుట	...	...	...	..
మైరావణుడుపాయాంతరముల నాలోచించుట	...	...	...	27
మైరావణుడు విభీషణుని యాకారంబునుబాల్చి కోటవద్దకుఁజనుట	...	...	...	28
మైరావణుడు హనుమంతుని మోసగించుట	...	...	...	..
హనుమంతుడు మైరావణుని వార్తలను విని చింతించుట	...	...	...	30
మైరావణుడు మాయాబలముచే దాశరథుల నపహరించుట	...	...	...	..
హనుమంతుడు రాజులఁగానక చింతించుట ; సుగ్రీవుడు హనుమంతుని మండలించుట	...	...	...	32
హనుమంతుడు కోపముచే విభీషణునిపై నాగ్రహపడుట	...	...	...	38
సుగ్రీవుడు హనుమంతుని శాంతింపఁజేయుట	...	...	...	..
హనుమంతుడు విభీషణుని బలు తెఱంగుల నిందించుట	...	...	...	..
సుగ్రీవుడు విభీషణుని న్యాయవర్తనమును దెలియఁజెప్పట	...	...	...	34

సుగ్రీవుఁడు విభీషణునివలన మైరావణుని మాయల నెఱుంగుట ...	35
హనుమంతుఁడు విభీషణుని మాటలు విని వాపోవుట ...	36
అంగదాదులు హనుమంతునకు ధైర్యముఁజెప్పట ...	37
విభీషణుఁడు హనుమంతునకుఁ బాతాళలంకకుఁబోవు మార్గమును జెప్పట ...	40
మత్స్యవల్లభ మరుత్తుతుల యుద్ధము ...	41
హనుమంతుఁడు మత్స్యవల్లభుని పరాక్రమమునకు నాశ్చర్యపడుట ...	41
హనుమంతుఁడు మత్స్యవల్లభుని వృత్తాంతముడుగుట ...	42
మత్స్యవల్లభుఁడు తన జన్మవృత్తాంతముఁ జెప్పట ...	42
మైరావణుఁడు రామలక్ష్మణులను గాళికి బలియివ్వఁబ్రయత్నించుట ...	45
మైరావణుని చేతలకు దోర్దండి వగచుట ...	46
అంజనేయుఁడు దోర్దండిని సంధించి రామలక్ష్మణుల వృత్తాంతమును జెప్పి తన నిజరూపమునుఁజూపి నమ్మించుట ...	47
దోర్దండి హనుమంతునకుఁ దనవృత్తాంతమును దెల్పుట ...	49
హనుమంతుఁడు దోర్దండిని సమాశ్వాసపఱచి మైరావణుని గుఱియించి వివరముల నడుగుట ...	51
దోర్దండి మైరావణుని వృత్తాంతమును హనుమంతుని కెఱుకపఱచుట ...	51
హనుమంతుఁడు ముంగిసరూపమును దాల్చి పాతాళలంకను బ్రవేశించుట ...	53
మారుతి మైరావణుని మంత్రులను జంపుట ...	54
హనుమంతుఁడు దోర్దండినుతుఁడగు నీలమేఘునకు ధైర్యముఁజెప్పి రామలక్ష్మణులను గలిసికొనుట ...	55
హనుమంతుఁడు మైరావణుని జంపుటకై పాతాళలంకను బ్రవేశించుట ...	56
హనుమంతుఁడు పాతాళలంకఁ జొచ్చుటను నూదిముఖుఁడు మైరావణునకెరుక పఱచుట ...	57
మైరావణుఁడు వృత్తాంత మెల్ల నరసి హనుమంతునితో యుద్ధమునకుఁ గడలుట ...	58
హనుమంతుఁడు శతజిహ్వది రాక్షసులను మడియించుట ...	59
హనుమంతుఁడు జంబుమాలిని జంపుట ...	60
హనుమంతుఁడు అగ్ని కేతుని బరిమార్చుట ...	61
మారుతి మైరావణుల యుద్ధము ...	62
హనుమంతుఁడు మైరావణుని సంహరించుట ...	63
మాతంగి విలపించుట ...	64
హనుమంతుఁడు మాతంగి నూరార్చి నీలమేఘ రూపవతులకుఁ బెండ్లి చేయించి పాతాళలంకకుఁ బట్టంబుఁగట్టుట ...	65
హనుమంతుఁడు రామలక్ష్మణ సహితుడై మత్స్యవల్లభుని సాహాయ్యమునఁ గొలను దాటి వానర సేనలఁ గలియుట ...	66
శ్రీరామభద్రుఁడు హనుమంతునిఁబొగడుట ...	67

శుభహస్తు
అవిష్ణుమస్తు

మైరావణచరిత్ర.

కథాప్రారంభము.

శ్రీ రామచంద్రుఁడశ్రీతపత్యుండు
కారుణ్యజలనిధి ఘనయశోధనుఁడు
సుజనరక్షకుఁడును సుగుణభూషితుఁడు
నమరారపతిఁ బూర్ణి యర్ధితోనవుడు
రాజచిహ్నంబులు రమణతోఁదాల్చి
యంతనయోధ్యకు నతివేగవచ్చి
పరఁగవసిష్ఠుని పదములకెఱఁగి
వలసొప్పఁగైక నివాసంబుజొచ్చి
దండప్రణామంబుఁ దగనాచరించి
పిదపనుమిత్రుఁ బ్రియముతోఁమ్రొక్కి
మరివచ్చి కౌశల్యమా¹ శిగఁజొచ్చి
తనతమ్ముడునుఁ దానుఁ దనపత్ని² వేఁగఁ
జనుదేరఁగౌశల్య చర్చించి చూచి
దడలు వల్కలములు చిన్నబోకయునుఁ
దబసి వేషంబులఁ దనరారుచున్న
తనతనయునిఁజూచి తలఁపులోనవుడు
వగవునఁ దనభర్త వగవుఁజింతించి

యున్నట్టి తగుతల్లి నూరార్చి పిదపఁ
గొమరొప్పఁదగువారిఁ గుశలఁబులడిగి
తనకు మ్రొక్కినఁగని తద్దయు వేడ్క
సీతామహాదేవిఁ జెలఁగిదీవించి

10

మందిరాభ్యంతర మణి వేదియందుఁ
గూర్చుండిరెంతయుఁ గొమరుదీపింప.
ఆ విభీషణునకు నగచరులకును

'నంగద సుగ్రీవ యాంజనేయులకు
భద్రపీఠంబులఁ బఱఁగఁజెట్టించి
యంత² రాముఁడు పరమానంద'మంది
భరతశత్రుఘ్నులు ⁴భక్తితోఁ గొల్వఁ
గరువు రోగభయముఁ గలుగకెప్పుడును
దనకు వర్ణాశ్రమధర్మముఁగల్గి
పరిపాటిఁదప్పక బహువిధోపాయ
పరిపూర్తిమై భూమిఁబాలింపుచుండె.
నిత్యకల్యాణముల్ నిత్యసంపదలుఁ
గలిగి వేదధ్వనికలితమై యపుడు
నిత్యోత్సవంబుల నెగడునప్పురము.
పరమసంత్రీతితో భానువంశజుఁడు
చెలువొందఁదచ్చులు నేరి కొల్వఁగను
మఱికొన్నిదినములు మనుజేశ్వరుండు
తనరంగ సుముఖుండై తరుచరసేనఁ
బనుపంగవలెనని యాత్మలోఁదలఁచి
భరతుని దెసఁజూచి పలికె రాఘవుఁడు.

20

¹ సుగ్రీవుడంగదు సుషేణాదులకును. ² రాఘవుండు. ³ దిగుచు ⁴ బలసీతను.

“కపిసార్వభౌములు ఘనబలోద్దండు
 లతులితసాహసులలసి యున్నారు
 వలనొప్పు వారి నివాసంబులకును
 నతిభక్తితోడూగి ననుపంగవలయు
 నటుగానఁగొలుపుకు నాయిత్ర పడుడు.”
 పరఁగ శత్రుఘ్నునిఁ బనిచెనాక్షణమే,
 పనిచిన సంప్రీతిఁ బరఁగనా కవులఁ
 గొమరొప్పఁచిల పించి కొలువుకు టాన
 గంధంబు పన్నీరుఁ గలుపఁగఁజేసి
 దివ్యేలు ముట్టించి దివ్యంబులైన
 ముత్యాలముగ్గులు ముడమొప్పఁబెట్టి
 మణిమయదీప్తుల మహిమఁజెన్నొండ
 సమ్మృఖంబునకును పరఁగఁదెప్పించి
 పఱపించి వేడుక భద్రపీఠంబు
 మానుగాఁబెట్టించి మణివేదియందుఁ
 గరమర్థి నవరత్నగద్దె వేయించి
 హితుల మంత్రుల పురోహితుల నాశ్రితుల
¹వరవస్థిష్ఠాదుల వరుస రప్పించి
 కవిబుధపాటకగాయకాదులను
 భరతశత్రుఘ్నులఁ బరఁగరప్పించి
 తెఱఁగొప్ప ఛప్పన్న దేశాధిపతులఁ
 దంత్రజ్ఞులను వీరదండనాయకుల
 గణనకుమించిన గజ²వాహకులను
³నతిరథముఖ్య మహారథికులను

¹ పరవస్థిష్ఠాది మానులరప్పించి. ² వాహనముల. ³ అతిరథమహార గులాదిసమరధులు.

బ్రయ మొప్ప నందఱఁబిలిపించిరవుడు.
 రంజిల్ల పజ్జనుబ్రద్దలువారు
 బడవాళ్లు మొదలుగా పరమహర్ష మున
¹ రాయభారుల వేడ్క రాజముఖ్యులను
 రప్పించికొలు వుండిరావేళయ్యెందు.
 అంతలో రఘురాముఁడనందమొంది
 చెలువొప్పు బన్నీట జలకమ్ములాడి
 కస్తూరినామముఁగర మొప్పదీర్చి
 దివ్యాంబరంబులఁ దెఱఁగొప్పఁగట్టి
 యలరు శ్రీపాదాలనందెలుఁ బెట్టి
 నూతనంబుగ మొలచుళ్ల నమర్చి
 కంకణంబులు రత్నఖచితమైనట్టి
 బాహుదండంబులఁ బద్మలోచనుఁడు
 వధకంబు నురమున బాగుగాఁబెట్టి
 రవికోటిదీపుల రంజీల్లుచున్న
 రత్నకిరీటంబు రవికులోత్తముఁడు
 శిరసున ధరియించి చెలువుదీపింప
 మదనకోటిప్ర : మహిమఁజెన్నొంది
 విప్రులుదీవింప వేదమంత్రముల
² నక్షత్రల్ చల్లరి యతివేడ్కతోడ.
 నగరువెల్వడి వచ్చినరలోకవిభుఁడు
 పరఁగంగ మంగళపాటకుల్ పొగడ.
 వలనొప్పఁగొలువుకు వచ్చిరాఘవుఁడు
 సింహాసనంబునఁ జెలగి కూర్చుండి

¹ రాయభారులు నియోగులను వేడ్క.   ² అక్షింతలోనంగి చల్లిన.

చెలువొండఁ దమ్ములు చేరికొల్వఁగను
 నఖిల¹ కా రాధ్యుడనురాంతకుండు
 నగుఁ త్యకల్యాణుడమితవిక్రముడు
 రాఘవుడభినవరాజశేఖరుడు
 వర్ణాశ్రమంబుల వరుసఁబాలించి
 బహువిధశాస్త్రముల్ పరఁగువిద్యలనుఁ
 బరికించి సంతోషపారీణుడగుచు
 వెలయంగ వానరవీరులఁజూచి
 చిత్త¹ మురంజిల్లఁ జిరునవ్వునగుచు
 సంతోషమునఁ గృపా² సందం భముననుఁ
 దలఁపున మోహంబుదై వాదుచుండ
 వలనొప్పఁబలికె నావాలిమర్ద నుఁడు.
 “మీరుమహాత్ములు మీరుబల్లిదులు
 మీరుచేసినమేలు మేదినిమీఁద
 వెలయంగ¹ రాక్షస వీరులతోడ
 రావణాదుల నెల్ల³ రణభూమిఁజంపి
 జానకిఁజేకొంటి సంతోషమునను.
 పరఁగంగఁ(దీర)ని బంధువుల్ మీరు
 తగనిక్కడికివచ్చి తడవాయనిక
 మీనివాసములకు మీరేగుడనుచు
 సుగ్రీవుజాదిగా శూరుల నెల్లఁ
 బిలుపించి వేర్వేరఁ బ్రియములఁజెప్పి
 కరముర్ధిఁదగినట్టి కట్నంబులిచ్చి
 సాసుమంతుఁగొనియాడియతనిరప్పించి

50

¹ మంత్రముగా.² సందటిగొసంగ.³ నాదనుజ.

కరుణించివేడ్కతోఁగొఁగిటంజేర్చి
 యర్ధాసనంబున నాతనినునిచి
 వెలయఁగఁగొలువెల్ల విస్మయంబుదఁ
 గొమఱొప్పునునువంశకులగురుండైన
 సంయమింద్రునిఁ జూచి చయ్యనఁబలికె.

—:శ్రీరామచంద్రుఁడు హనుమంతుని
 పరాక్రమమును వర్ణించుట:—

“వరమునిశ్రేష్ఠ! యీవాయునందనుఁడు
 యెంతవాడనవచ్చు నిందటిఁగోన
 హనుమంతుఁడనఘుఁడు నాత్మబంధుండు
¹నొనరంగజేసిన యుపకారమునకుఁ
 “బ్రత్యుపకారంబు వశమెచేయంగ,
 చెప్పెదనీతండు చేసినలావు
 భూసుతఁగోల్పడి పొలుపొందవచ్చి
 పంపానదీతీరప్రాంతంబునందఁ
²గణంగినాతోడు లక్ష్మణుడుండఁజూచి
 భానుతనూజుండు భయమందుటయును
 వలదనివారించి వనచరేశ్వరుఁడు
 కడుభక్తిమేమున్నకడకేగుదెంచి
 యతనివృత్తాంతము నంతయుఁజెప్పి
 పరఁగనాతని మాకుబంధుగాఁజేసి
 నీతభూషణములఁ జెలువొందఁజూపె,

10

¹నొనరనితండుదేసినను. ²పరంగగ నెట్టిటు. ³కణంగి లక్ష్మణుండుమై ండుండఁజూచి

¹అవాలిమర్దించియా²రవిసూనుఁ
 బరఁగఁ గిష్కింధకుఁ బతిగానుజేసి
 కపిసేనలన్నియుఁ గరమర్దిఁగూర్చి
 వెరగొప్ప జానకి³ వెదకఁబుచ్చుటయు
 ముదమొప్ప⁴నావ్రేలిముద్రికఁగొనుచుఁ
 దారాసుతునితోడఁ దరుచర్లతోడ
 వెలయుదక్షిణ భూమి వెదుకంగఁబోయి
 యంబుగఁగడ కేఁగి మందఱనునిచి
 యరయసముద్రంబు నవలీలదాటి
 తానొక్కరుఁడైపోయి తగలఁకఁజొచ్చి
 చొరరానిచోట్లకుఁ జొచ్చిశోధించి
 కలయనంతటఁ జూచి కానంగరాక
 వడలక⁵దనుజేంద్ర వనములోపలను
 జానకిబొడగాంచి చతురుఁడై నిలిచి
 ముదమొప్ప నావ్రేలి ముద్రికనిచ్చి
 వెలయశీతకుఁ దనవృత్తాంతమెల్ల
 నెఱుంగించి మాయున్ని నెఱుంగించి పిఁకప
 ధరణిజమద్రిగొని తాపంబు⁶మాపి
 యాయంతియిచ్చిన యాన⁷వాలంది
 వనితచేనధికపు⁸వరములు వడసి
 సంతసంబునఁజని చదురుఁడై మెఱసి
 వడలక దనుజేంద్రు వనమెల్లఁబెఱికి
 వనపాలకులఁజంపి వాయునఁదనుడు

70

¹ అతనిపగసాధించి.   ² కలిసూను.   ³ వేడ్క.   ⁴ తనవ్రేలి.   ⁵ యాదనుజ.
⁶ మాన్సి.   ⁷ బాలంది.   ⁸ వలములు.

నెనయనగ్రణ్యుల నేవురజంపి
 మహినొప్ప నేడ్గురు మంత్రినందనుల
 నరయంగదనుమాడి యక్షయుజంపి

80

¹శక్రారితోజోరి చాలనొప్పించి
 బ్రహ్మత్రునిహతి²కిబద్ధుడై నోయి
 యాసభాంతరమున నతనిభర్జించి
 వానియాజ్ఞకుఁ దనవాలమొప్పించి
 నెరయలంకాపురి³ నిగుఱుగావించి
 తిరుగజానకి చేతదీవెనలంది
 పటుభుజశక్తిమై పశ్చిమద్వార
 ముననున్నలంకిణి⁴ మొక్కపోజేసి
 యరుదై నజలనిధి నవలీలదాటి
 యంగదాదులఁగూడి యలరుచువచ్చి
 రవినుతనకుఁ దమరా⁵శనుఁదెలిపి
 సీతమాటలుఁదెల్పి సేమంబుఁజెప్పి
 మగువశిరోమణి మాకునందించి
 వెలయంగ మామది వేదనఁదీర్చి
 తరుచర సేనతోఁ "దరలితావచ్చి
 వలనొప్ప నలునిచే వార్ధిగట్టించి
 యావిభీషణునకు నభయంబులిచ్చి
 వనచరసేనల వార్ధి దాటించి
 లంకపై విడిపించి లావులుమెఱసి
 దనుజాధిపీరులఁ దనవాలతతుల

90

¹యంత్రారి. ²చేపట్టుబడి. ³సీరుగా. ⁴నుక్కణగించి. ⁵యెరుగించి.

⁶తగగదలించి.

నరుదుగాఁ జెండాడి యావహంబునను
 వాయువుత్రుఁడుగాన వాయువుకరణిఁ
 డగనన్ని దిక్కులఁ దానయ్యెయుండి
 యెచ్చోట¹ నరసిన నచ్చోటఁదాన
 యుద్ధంబుఁజేయంగ నురుభుజబలిమి
 నింద్రాదిశరహతి వేడనబొంది
 కపిసేనలన్నియుఁగలఁగి మూర్ఛిలై,
 సౌమిత్రియును నేము సహితంబుగాఁగ
 నతిదై న్యవృత్తిమై నలయుటఁజూచి
 దైవవరంబునఁ దరుచు రేళ్వరుఁడు
 మూర్ఛనొండడుగాన ముదముదీపింప
 వలనొప్పు నాజాంబవంతునిచేత
 నలర సంచీవనీయావడంబెఱిఁగి
 యతి వేగమునఁబోయి యావధాచలముఁ
 బెఱికి చక్కిటనిడి పెంపొండఁదెచ్చి
 పరఁగంగనండఱి ప్రాణంబులెత్తి
 సౌమిత్రిప్రాణంబుఁ జయ్యన నెత్తి
 కరమర్థినామదికలఁకెల్లఁదీర్చి
 యెనయంగ నాప్రాణమెత్తెనత్తరిని
 హనుమంతుఁడెంతవాఁడనవచ్చునరయ
 నతనిఁబ్రస్తుతిచేయ నెవ్వరి వశము”
 అని యిట్లు రాఘవుఁడనిలఁజొబగడ
 వరపసిష్ఠుఁడు రామవసుధీశుకనియె,
 “రాజీవడళ² నేత్ర ! రఘురామచంద్ర !

100

సంగ్రామబలభీమ ! జయమనోధామ !
 సీతామనోరామ ! శ్రీరామ ! రామ !
 కొమరొప్పు హనుమంతుఁ గొనియాడితివుడు
 యిదియు విచిత్రమా యినవంశతీలక !
 యరయరాజుల ¹తోడ నాలంబులోనఁ
 జంచలింపక లావు సేయంగవచ్చుఁ
 బతిపేరుగొని నిల్చి బవరంబులోన
 నధికునినైన మారవలింప వచ్చుఁ
 బతిలేకఁ గార్యఁబుఁ బరఁగనేకాకి
 చింతింపవచ్చునే శ్రీరామచంద్ర !
 చెలఁగి మీయెకటను జేసినలావుఁ
 బాగడితి రఘురామభూవర ! నీవు
 నరయనీతని లావుకచ్చెరు ²వొండ
³నున్నవారండఱు చిన్నవారిందు
⁴నెన్నఁగ నెక్కువో నీతనిలావు
 వినవయ్య చెప్పెడ విశ్వలోకేశ !
 పగలెవ్వఁడైనను బంతంబు మెఱసి
 చెలఁగి కయ్యంబులు సేయంగవచ్చు
 నాయర్థరాత్రి మీ ⁵కైనఁ బోరామి
 కీతఁడుఁ దీర్చఁగా కితిరుల తరమె
 యాతెరంగంతయు నర్కజుడెఱుంగు
 నిజయోగమునుఁ జేసినేమెఱుంగుదుము"
 అనవుడు రఘురాముఁడాశ్చర్యమంది

110

¹ నెదుట, ² వుదలఁప, ³ వున్నవారందు నిట చిన్నవారందు, ⁴ యెన్న చెప్పంగ
 నెక్కుండితనిలావు.

ముకుళితహస్తృడై ముడముదీపింప
 నదియెవ్విధంబటులాసతీవలయు
 సనిప్రణమిల్లిన నమ్మునీశ్వరుడు
 రాఘవుడెసఁజూచి రమ్యాత్మృడగుచు
 వెలయునావనచరవృత్తాంతమెల్లఁ
 జెప్పంగ దొణగె¹ను జెవులూరనంత.

—: శ్రీరామునకు హనుమంతుని పరాక్రమమును
 వసిష్ఠుడు తెల్పుట :—

పరఁగంగ లంకపై భానుకులేశ !
 విడిసి యుద్ధముచేయ వెలయంగ మీరు
²పెక్కురక్కనులనుఁ బేర్కొని చంపి
 మర్కటసేనలు మలయుచుండఁగను
 దనమది బెగఁదొంది దనుజనాథుండు

—: రావణుండు తన భంగపాటును దలఁచి విచారించుట :—

“పరఁగ శ్రీరాముని బాణాన్నిచేత
 భస్మమైపోయిరి పటుభు³జబలులు
⁴అతికాయుండును నామహాకాయుండరయఁ
 గుంభకర్ణాదులు కూలిరి ధరణి
 దురములోని రివులఁద్రోలి నిర్జింపఁ
 జాల నాఘనశక్తి⁵జనుదెంచుఘనులు
 వాయుతనూజుండు వనచరోత్తములు

120

¹నాగుండు మీశ్వరుడు. ²పెక్కుండు రాక్షసుల. ³భుజాభటులు. ⁴అతి
 కాయుండు మహాకాయుండు. ⁵చెన్నుండు.

ధట్టించి గెలువంగఁ దరముగాదింక;
 కడఁగి మహాత్పాతకారణముగటఁ
 జెలఁగిరాముఁడు తెంపునేయడుగాని
 యదదుగాదివ్యాత్రు¹ హస్తుఁడౌనేని
 యొక్కటఁదెగ² తార్చు నొనరంగనన్ను
 నావిభీషణుతోర్కెలన్ని సిద్ధించు
 పరంగఁ గుందిన విని పరులు నవ్వుదురు.”

—: రావణాఁడు మైరావణుని రప్పించి
 మంత్రాలోచనముఁజేయుట :—

అనిభయంబునునొంది యాత్మలోపలను
 జింతించి తలపోసి చిత్తంబు కలంగఁ
 బరంగ మాయోపాయబలమునఁగాని
 వీరుల గెల్వంగ వెరవుగానును
 మదిసంతసంబొంది మహిరావణుఁడు
 అధికమాయోపాయుఁడతిగత్వధనుఁడు
 నాభుజబలిమిగా నమ్మినవాఁడు
 పాయనిచెలికాఁడు పరమసాహసుఁడు
 అతనిచేఁగాని³ యర్కవంశజుల
 నరయగెల్వంగరాజని నిశ్చయించి
⁴రావణుఁడవుడు మైరావణుఁడలఁచె.
 తలఁచినంతట వాఁడుతనమదిలోన
 నతిగంధ్రమంబున నానందమొంది
 దశకంతు⁵ డిట్లేలఁ దలఁచెనోయనుచు

180

¹ మందుకొనెనేని. ² జూచు. ³ యినతులో త్రముల. ⁴ రావణుడప్పుడు. ⁵ డిడియాళ

మంత్రిగమేతుడై మానుగావచ్చి
 వశకంఠముండటఁ దడయుక నిలిచి
 “యేమి రావణ! నీకు నింతకార్యంబు
 పుట్టెను దలఁచితి పాలుపొంద నన్ను!
 పంపుమేపనియైనఁ బరఁగఁజేసెదను
 చొరవనీశ్వరుకైనఁ జోపుడుఁబెడుదు
 బ్రహ్మాదిసురలను బట్టి భర్జింతు
 నాపోశనముఁగొందునంబుధులెల్లఁ
 గులపర్వతంబులఁ గుదియించిపెఱికి
 తోరంబుగాఁబెట్టి దొంతులుపేర్తు
 భర నెల్లఁబిడికిట దర్పించిపట్టి
 పొడిపొడిగానీతుఁ¹ బొంకింబుమెఱసి
 నీవేలవెఱచెదు నిఖలైకవీర!”

140

అనవుండు వశకంఠుఁడాత్మలోనుబ్బి
 యతనికొఁగిటఁజేర్చి యర్థాసనమున
 నతివేట్కతోనిల్చి యతిముదంబెసఁగఁ
 దనపూర్వకథనెల్లఁ దగఁజెప్పఁదొడఁగఁ.
 “వినుమహిరావణ! విశ్వలోకమున
 రఘువంశతిలకులు రామలక్ష్మణులు
 తమతండ్రిపనువున దండ కాటవిని
 చెలఁగి తపోవృత్తి² చేనొప్పుచుండఁ
³జెన్నొందనొకనాఁడు చెల్లి శూర్పణఖ
 వారలమదిఁగోరివచ్చినచిక్షప
 రాముఁడు సౌమిత్రి నలవేడ్కఁ జూచి

¹భీరంబు.   ²జెరియింపుచుండ.   ³వొక నాఁడు కూర్పనివి యుల్లాసియగుచు.

యెందుండివచ్చెనో యీ¹ మోహనాంగి
 శిక్షింపమనవుడు చెలగియాక్షణమె
 ముక్కులుఁ జెవులును మొండుగాఁగొట్టి
 ఖండించి పంపిన ఖరుడు కోపించి
 జండాత్తి హాయి న దర్పంబు మెఱసి
 దూషణత్రిశరులతో వారిఁజంప
 (బంగరులేడిగాఁ బంపిమారీచు)
²బంధుమర్దకులనుఁ బడతితోఁజీల్చి
³జనకతనూజనా చపల లోచనను
 జెఱఁజెట్టి తెచ్చితిఁ ⁴జెడ్డకోపమున
 (నినకులోత్తములంతనీవార్త నెఱఁగి)
 వానరసేనతో వార్ధిఁగట్టించి
 యీలంకపై విడిసి యిట్టిరాక్షసులఁ
 బెక్కండ్రఁజంపిరి పృథివికంపింప
 బలియురు పెంక్కుండ్రు పడిరి భూస్థలిని
⁵పటు విభీషణుడంతఁ బగవారిఁగూడె,
 అటుగాన నీప్రాపునర్థించియేను
 చలముననాపగసాధింపవచ్చు
 నని నిశ్చయం⁶బంది యాత్మలోనుబ్బి
 నినుడలఁచితి నేను నిఖలైకవీర!"
 అనమహిరావణుఁ జాత్యలోపలను
 గనుఁగొని పల్కె నిష్కపట భాషలను

150

¹మోహనాంగి. ²బంధుమర్దకుగా బలినిచ్చి మారీచు. ³తొలంగక జానకి తోడ్కొని
 జచ్చి. ⁴చెటుల. ⁵పరఁగ విభీషణుడంత. ⁶యించితను

—: మైరావణుడు దశకంతునకు బుద్ధి చెప్పట :—

“వినవయ్య రావణ! వీరపుంగవుడ!
 యిదియేల యెరుగ నే యిట్టికార్యంబు
 జేయగనుచితమే చింతించినూడ
 బరభామఁ దెచ్చుట పంతమే నీకు
 సకలశాస్త్రంబుల సకలధర్మముల
 (నెఱఁగిన వాడవు యేమందు నిన్ను)
 పరసతిపై దృష్టి పాపకర్మంబు
¹ తగఁబరసతిగూడఁడలఁచినవాడు
 పొలుపొందగా భువి పురుషాధముండు,
 వెట్టివాడైనను వీటిఁడియైన
 బండ² యెయున్నను బాపాత్ముడైన
 బుద్ధిహీనుండైన భువనంబులోనే
 జెలువొండఁడనవాడు చెప్పినబుద్ధి
 వినవలెనటుగాక వినకుండనేని
 యొనరంగదానికి నుత్తరంబిచ్చి
 పరగంగఁబ్రయములుఁ బలుకుదుగాని
 తనవారి విడుతురా తగబుద్ధిమాలి
 పొలుపొండఁడరువునఁ బుట్టినశాఖ
 పరగంగఁడరువునుఁ బాసి పోయినను
³ చికుతారంబుతో నలరంగఁజేరి
 పడపడి తరువులఁ బట్టిచెండాడుఁ
 దడఁగిడలఁచువు ధనుజాధినాథ !

160

¹ మోహించి పరసతి ముగిగూడదలచు. ² వాండైనను. గొనకొనియవికుటారంబునగూడి.

తన నెనరొరునిచేడగఁగోలుపోయి
 జయముఁగోరెడువాఁడు చపలుఁడుగాఁడె
 అటుగానపాలస్త్య ! యావిభీషణుని
 విడిచినప్పుడే నీవు వీటిఁడివైతి
 కాదె; నీవెఱుంగని కార్యంబుగలదె”
 అని నీతివాక్యంబులతనికిఁజెప్పి
 పంక్తికంధరుఁజూచి పదపడి యనియె
 “కడచినకార్యంబుఁ గలవెలలపోయ
 బుద్ధిచెప్పితిగాని భువనైకవీర !
 యిదెకొనిపోయెద నినకుఁగొత్తములఁ
 బరగంగ నాయట్టి బంధుఁడుకలుగఁ
 దలఁక నేటికి నీవు దశకంధరుండ !
 యేమరకుండుమీ” యనిసాగిపోయె.
 అంతలో నీవార్త లంతయుఁ దెలిసి
 యావిభీషణుపత్నియైన యాసరమ
 పరఁగఁగ నొయ్యనఁ బన్నరులచేతఁ
 బాలుపొంద నీవార్త వుత్తేరనచట
 విని విభీషణుఁడతివిస్మయంబునను
 జనమదిలోన నెంతయు తెగఁజొంది
 యతిసంప్రథమంబున నర్కజాఁజూచి

170

—:విభీషణుఁడు సుగ్రీవునకు మైరావణుని మాయలఁదెలిసి
 హెచ్చురించుట :—

“వినవయ్య సుగ్రీవ! వీరవుంగవుడ!
 యిదియొక్క యుత్పాత మిప్పుడువుట్టె

మహిరావణుండను మనుజుశనుండు
 దశకంఠపనుపున ధరణీశ్వరులను
 మునుకొని పాతాళమునఁ గొనిపోవ
 నాతఁడు పసిబూని నల్లఁగినాఁడు
 పానిఁగానఁగరాదు వనజనకై న
 మాయల మతముల మంత్రయంత్రముల
 నధికుఁజాతనిగెల్వ హరిహరాదులకుఁ
 దరముగాడటుగాన ధరణీశ్వరులను
 గావఁగలేనయ్య కపికులోత్తముఁడ!
 చెలువొంద వనచరసేనల నెల్ల
 వెలయంగ. దగ్గట ¹విడియంగఁజేసి
 యరుగుము నీవింక నన్నిదిక్కులకు"

180

—:సుగ్రీవుడు హనుమదాదులఁబిలిచి

మైరావణునిగుఱించి చెప్పట:—

అనవుండు సుగ్రీవుఁడతిసంత్రమమున
 హనుమంతు మొదలుగా నందఱంబిలిచి
 “యీవార్త వింటిరే! యిందఱు మీరు
 కరమర్థి రాజులఁగావంగవలయు”
 అనవుండు కపివీరులవుగాక యనుచుఁ
 బోయి యనిలజని బుద్ధి నూహింప
²నంజనానుతుఁడంత నటకేఁగుడెంచి

—:హనుమంతుడు వాలంపుకోటనేర్పఱచి

రామలక్ష్మణులఁ గాచుట:—

కొమరొప్ప వాలంబుఁ గోటగాఁదీర్చి
పాతాళమునఁగొంత ప్రబలంబుగాఁగ
మింటికి నెగయించి మిన్ను ముట్టించి
వజ్రపంజరముగావడిఁ జాట్టుముట్టఁ
(జెలువొండ వానర సేనలప్పుడును)
సత్యంఠ శూరులై యందుండిరంత.

190

—:మైరావణుడు తన పత్నితో రామలక్ష్మణులఁ

గాలికి బలియిత్తునని పల్కుట:—

మరిసంభ్రమంబున మహిరావణుండు
డశకంఠపనిబూని తనపురికేఁగి
తననివాసముఁజొచ్చి తనపత్నిచిలిచి
పాలస్త్వపగతుల భానువంశుజులఁ
బరఁగంగఁగొనివచ్చి భద్రకాళికిని
బలియిత్తునేడు నాపంతంబుమెఱయఁ
గొమరొప్ప నీవింట గృహదేవతలను
నర్చింపు మనవుడు సతిభీతిఁబొంది
మాతంగి చలియించి మహిరావణేశుఁ
గనుఁగొని పలికె ¹గద్గడకంతి యవుడు

—:మాతంగి మైరావణునకు హిగమునుజెప్పట:—

ఇద్దిమేమి రావణ! యీవిచారంబు

చింతింపఁ దగునయ్య చల్ల బోనేడు
 పనిలేని పనిసీకుఁ బగయేటికయ్య
 ఒరుఁబగ నీమీఁద నూహించుకొనుట
 బుద్ధియెరాజ్యంబుఁ బోనాడుకొనుట
 నీతివితోధంబు నిఖిలంబులోనఁ
 జెప్పెద వినవయ్య శ్రీరాఘవుండు
 పరఁగ రావణుఁ ¹ బాధఁబడ లేక వేగ
² మురహరితోసురలో మొఱఁబెట్టుకొన్న
 కారణవశమునఁ గౌసల్య³యందుఁ
 బుట్టెనాదనుజులఁ బోకార్చుకొఱకు
 నటుగాన నరుడుగాఁడతఁడు శ్రీవరుఁడు,
 పిన్నప్రాయమునాఁడు పెర్కిఁగొళికుఁడు
 యాగసంరక్షకై యర్థించుటయును
⁴ ననుజులక్ష్మణునితో నటఁగూడివేళ్ళుఁ
 దనతండ్రి పనువునఁడగ మునీశ్వరుని
 పనిపూని యటబోయి పంతుంబు మెఱయఁ
 బరఁగ నుబాహుని భస్మంబుచేసి
 తాటకిఁదెగటార్చి తడయ⁵క వేగ
 మారీచుఁ ⁶ బోద్రోలి మహిమచెన్నొండ
 యసఁగంగ మునివరు యాగంబుఁగాక
⁷ సకలదనుజులనుఁ జావంగఁగొట్టు
 దివ్యబాణంబులఁ దెఱఁగొప్పవడసి
 వలనొప్ప నామునివరునితోఁగూడి

200

¹ కేతిబాధలకుగాక. ² ముదమునప్రిదకులు. ³ వలన. ⁴ లక్ష్మణునిపాతకండు
 రాజులువేడ్క. ⁵ కాక్షణమి. ⁶ పాదలి. ⁷ సకలదనుజుల ద్రుంపచ్చాలిసయట్టి.

చనుచు గౌతమపత్ని కాపంబు మాన్చి
 జనకునియింటికి గృరగునఁబోయి
 త్రిపురసంహరువిల్లుఁ దెగువమై విజయి
 వైదేహిజేకొని వచ్చియుద్ధతిని
 పరశురాముని బాహుబలము నిర్జించి
 వచ్చియయోధ్యలో వసించినాడు,
 తొలి¹ మత్స్యరూపుడై తోయధిజోచ్చి
 వేదచోరకుఁబట్టి విదలించినాడు,
 అమృతంబు కొఱకునై యసురులు సురలు
 (మందరాద్రినిగొని మథియింపనవుడు)
 అంబుధివెఱువంగ² నద్రక్రంగిననుఁ
 గూర్మావతారుడై కొలఁదెన్నరాని
³ మందరక మోసిన మధుసూదనుఁడు,
 జగములన్నియుఁ బట్టి చాపగాఁజుట్టి
 కొనిపోయి పాతాళగుహజోచ్చినట్టి
 తమిజుని పరహావతారుడై త్రుంచి
 భూమిఁదెచ్చినయట్టి పురుషోత్తముండు,
 కోపించి కంబానఁగొమరొప్పు వెడల
 నరసింహుడై వానినఖములఁజేరి
 ప్రహ్లాదుఁగాచిన పరమాత్ముడితఁడు,
 వామనుడై వూని వసుమతిఁగొనుముఁ
 బాతాళమునబలిక బడఁద్రోచినాడు,
 జన్నిగట్టులరాజు జమదగ్నియందు

210

¹ మత్స్యయతి. ² అవని. ³ మహియెల్ల. ⁴ నిత్యులై పూనిజమదగ్ని....

⁵ శిష్యుఁడు.

రాముఁడై జనియించి రాజుల నెల్లఁ
 బట్టి చెండాడిన భక్తవత్సలుఁడు,
 త్రిదశులభయమెల్లఁ దీర్చుటకొఱకు
 రాముఁడై జనియించె రఘువంశమునను.
 ఇట్టిరాముని దేవి నెఱుంగక తెచ్చి
 ముదమునఁ ద్రిదశౌరి ముఱియుచున్నాఁడు
 ముట్టిన మాత్రాన మునిగించునతనిఁ
¹బోరునకీడ్చుట పొనఁగు నే నీకు
 వారలఁదెరఁబోకు వలదురావణుడ !
 యీరాజ్యభోగంబు లిట్టిసంపదల
 నీధర నేలుచు నిట్టి సౌభాగ్య
 మనుభవించుట లెస్స యవిసీతిమాను
 నీతండ్రిపగఁగాదు నీపగఁగాదు
 తలపోయనిదియును ధర్మఁబుఁగాదు.”
²అనియిట్లు బలుకంగ నాసతి యవుడు

220

—: మాతంగిమాటలకు మైరావణుఁడు బదులు చెప్పట:—

(మైరావణుడనియె మాతంగిజూచి)

“ నీవు చెప్పినబుద్ధి నేవి టినేని
 పరలోకదూరంబు భావించిచూడ
 నాదశకంధరుఁడౌపదఁ బొంది
 యక్కఱపడిపంప నాపనిఁబూని
 మానిన జగములో మగువరో ! నగర
 యెంతై నఁజనవారికెడలినచోట

220

బ్రహ్మరుద్రాదులపై నై నఁబూని
 పగనిర్వహింపుట పంతంబుగాక
 యింతి ! నీమాటకు నేమానియుంట
 మానుగా జగములో మగపాడిగాదు
 వెలయంగవీరుడొ వీరభద్రుండొ
 యేలచింతించెక వీమానవులకు
 నటుఁబోయి తెచ్చెద''నని వీడుకొలిపి

—: మైరావణుడు తన యిద్దఱు మంత్రులతో
 రామలక్ష్మణులనుఁ దెచ్చుటకు బయలుదేరుట:—

తనమంత్రులగువారిఁ దనరనిద్దఱిని
 ఘటికునూదిముఖులఁ గర మొప్పఁజూచి
 తెఱఁగొప్పరాజులఁ దెత్తుముగాన
 నాయ త్రపడుడని యటువీడుకొలిపి
 చొవప్తివిద్యలఁజతురుండుగాన
 నాయ త్రపడఁజూచె నవుడు రావణుడు
 కలనిగౌరులబొంది కప్పరొయ్యయును
 గాలిచీరయు నీలికాశయునమర
 వలనొప్పభూతియు వాయుబంధనముఁ
 గనుగట్టు భూకట్టు కావువిభూతి
 యుద్వేషణంబును నుత్కర్షణంబు
 మోహనభస్మంబు మొదలై నయట్టి
 మందులువసియించి మానుగావెట్టి
 మంత్రులమేతుడై మైరావణుండు
 లంకకు పాతాళలంకకు నొక్క

వనజనాళముతోడ వాటమైయున్న
 యామార్గమున నాతడతివేగగదలి
 వచ్చియానాళంబు వాకిటన్నిలిచి
 నలకొని యొకతరునీడఁగూర్చుండి
 చెలువొంద నరసేనలన్నియుఁ జూచి
 సొంపార ఘటికునిఁజూచి యిట్లనియె.

—: ఘటికుని రామలక్ష్మణులవృత్తాంతమరసి రమ్మని

మైరావణుడు పంపుట :—

“ తరుచరసేనతోఁ దడయకచొచ్చి
 నన్నిధానముఁజూచి సర్వంబునరసి
 యొనరంగరాజులు నున్నచోఁజేరి
 వేవేగరమ్మని వీడుకొల్పిననుఁ
 గొమరొప్పఁబనిబూని ఘటికుండుఁబోయి
 కొమరొప్ప నాసేనఁ దిరిగిరాఁజూచి
 యంజనీసుతువాల మాకృతిఁజూచి
 కరమొప్పవాలంబుఁ గదలించిచూచి.
 యలవిగానకయెగసి యాకాళమునకు
 నటఁజనరాకున్ననతఁడేఁగుదెంచి
 యవివిన్నపముసేయ నతనితోననియె.

“ వలనొప్ప హనుమంతు వాలంపుకోట
 నొప్పుగా కృథశాలి యొప్పారఁజూచి
 చంద్రనూర్వులకును సాధింపరాదు
 యతిశయమైనట్టి యావాలమహిమ
 నేమనిచెప్పుదు నెన్నడుఁజూచి

యెఱుంగము రావణ ! ఈభువియందుఁ
 జెలంగి వానరవీర సేనల కెల్లఁ
 వనపాలమల్లార్చి తగఁగోటసేసి
 భూమికి మింటికిఁ బోరామిఁజేసి
 హనుమంతుఁడంతయు నలవాయుదేవుఁ
 గరణి విజృంభించి కాచుచున్నాఁడు.
 అటుగానభేదింప నజనకునైన
 కొలఁదిగావన''వాఁడు కోపించిచూచి,

—: మైరావణుఁడు భుటికునికి రోషము వుట్టునట్లు
 నొవ్వనాడుట :—

పాలుపొందఁబగవానిఁ బొగజెడువాఁడు
 యేపాటికూరుఁడొనిల మీఁదనరనిఁ
 గరమర్థినాముఁడు ఘనముగాఁజేసి
 పగవానిపొగజెడు పంకవుగాన
 మగపాటి పొకార్చి మానంబుఁదూలి
 భీతిల్లి వెనఁ జెడిచేలచుగాక
 యిట్టిమాటలు శూరులేల పట్కుదురు
 సూరులకిట్లేల చొప్పడునయ్య
 కొమరొప్ప మాప్రాపుఁ గోరినవెనుక
 పంకమాటలు మగపాటియేనీకు
 అనియిట్లు భుటికుని నాడుటఁజూచి
 సూదిముఖుండంత శూరుఁడై పలికె,
 'వలదుమైరావణ! వనచరసేన
 దేఁగతి నున్నవోయిట్లాడనేట

ఘటికుని నూరకకారింపనేల
 వలనొప్పునే జోయివచ్చెదఁజూచి¹
 అనవుండురావణుండత్యగ్రగతిని
 ముదముప్పఁగా నూదిముఖుడెనఁజూచి
 “వానరసేనెంత వాయుజుండెంత
 అదియంతనూరకె యడలుచున్నారు
 మదిలోన వెలుంగని మంగలముఁజూచి
 పెనుపొండశునకింబు బెదరినయల్లు
 ఘటికునిమాటకుఁ గలఁగెదవీవు”

—: నూదిముఖుని దంభోక్తులు :—

¹ అనగనూదిముఖుఁ డత్యంతగర్వమున
 బలువడిదర్పించి బాహుప్సళించి
 వినవయ్యరావణ! వీరవుంగవుడ!
 నలినొప్పు నెఱుంగవా నాబాహుబలము
 దివిజులనందఱుఁ దెగటార్చినాఁడ
 నమరలోకంబెల్ల నల్లాడఁజేసి
 యమరేంద్రునరకాల² నణచినవాఁడ
 నొనరనంబుధులెల్ల నొకచేతఁజల్లి
 మత్స్యహార్మంబుల మాల్లాడినాఁడ
 కుధరంబులేడును గుడగుచ్చిమేన
 వనమాలపేరుగావడిఁ బేర్చిదాల్చి
 యానందలీలల నాడెడువాఁడ
 గానని³నిష్ఠుడు మారుగలదెనాకక్తిఁ

270

బరికించిచూడుము పవనజవలన
 నాభయంబునులేక యతనివాలంబు
 నవలీలగాఁగ నేనదరంటఁ బొడిచి
 రయమునఁజెండాడి రాజులఁదెత్తుఁ
 గాదేని మరి నేలఁ గన్నంబుపెట్టి
 యెఱుఁగకుండఁగఁజొచ్చి యిస కుఱోత్తముల
 నెఱుయంగఁ గొనివచ్చి నిన్ను మెప్పింతు”
 అనిభీకరములాడి యతఁడంతఁగడఁలే.

—: నూదిముఖుఁడు వాలంపుకోటదరిఁజేరుట :—

కొమరొప్పవాలంపు కోటకుఁజేరి
 యతిభయంకరమైన యాకోటఁజూచి
 దాఁటిపోరాదని తనలోనవగచి
 బయలుఁబొడిచినను బాహ్యమాననుచు
 నేలఁగన్నముఁబెట్టి నెఱివిచారించి
 యరువదియోజనాలటఁ గ్రిండఁద్రవ్వి
 పొలుపొండముక్కునఁ బొడిచెనాక్షణమె.

280

—: నూదిముఖుఁడు తన ముక్కును బోగొట్టుకొని
 మైరావణునితో మొఱపెట్టుకొనుట :—

పటుకునవాలంబు పొటుకునఁదాఁక
 ముఱ్ఱవిరిగినవాఁడు మొఱపెట్టుకొనుచు
 సురసురస్రక్కుఁచు సొంపెల్లఁబొలిసి
 నెత్తురుగారంగ నేలవ్రాలుచునుఁ
 బొలుపొందనానరభోజకు నెదుర

నిలిచిన నాతండు నివ్వెరగంది
 చూచిమైరావణు నూదిముఖుతోడ
 యిదియేమిచిత్రమో యిట్టికార్యంబుఁ
 జెప్ప¹ మెట్లన్ననుఁ జేరియంతయును
 సొంపారవలికె నానూదిముఖుండు

“ నెఱిఘటికునిమాట నిక్కంబు దేవ !
 కోటదగ్గఱపోయి కొమరొప్పజూచి
²వడి నెక్కఁబోయిన వజ్ర పంజరము
 (నంబరమునదాట నలవిగాకున్నఁ)
 (గరమర్థితోనేలఁ గన్నంబు వెట్టి)
 (వరసతోడుత నలువది యోజనములు)
 త్రవ్విత్రాక్రిందట దర్పంబుమెఱసి
 ముక్కునఁబొడిచిన ముడ మొప్పవాయు
 పుత్రువాలముతాకి పోయెనాముక్కు.”
 అనవిని రావణుండతివిస్మయమున
 ఘూర్ణిల్లుముఖమునఁ గోపంబులెసఁగఁ
 జింతించి చెక్కిటఁ జెయిఁజేర్చివాడు,

290

—: మైరావణుండుపాయాంతరములనాలోచించుట :—

ఏయుపాయంబుల నినకుల్లోతములఁ
 గొనిపోదునని మరికొంతచింతించి;
 ఇదియేలఁగైకొంటిఁ నీడశకంతుఁ
 బనియేలఁగైకొంటిఁ బవననందనుని
 నేగతినణఁగింతు నేమిసేయుదును”

¹యేర్పడునన్న. ²వడి నెక్కినలవిగాదావజ్రపంజరము.

అనియిట్లు చింతించి యనురవల్ల భుండు
తనమదిలోపలఁ దల్చె నొకమాయ.

—: మైరావణుడు విభీషణుని యాకారంబునుదాల్చి
కోటవద్దకుఁజనుట :—

అరయవారలఁబంపి యావిభీషణుని
యాకారమె-తయు నలవడఁదాల్చి
¹యందఱుభేదింతు నవలీలగానుఁ
²తక్కినదార్లు సాధ్యంబుగాదివుడు
అనిబుద్ధిలోపల నటసంతసిల్లి
కపటవేషంబునఁ గరువఁనుతునిఁ
జేరంగఁజనుదెంచి చెలిమి³యొనర్చి
యత్యంతనియతితో ననెనొక్కమాట.

300

—: మైరావణుడు హనుమంతుని మోసగించుట :—

“రావయ్యపవనజ! రమ్యచారిత్ర!
అలరావణునిచేత నవమానమంది
లంకవెల్వడి వచ్చిరాఘవేశ్వరుని
శరణువేడిన వనచరులెల్లఁగూడి
యితనిఁగావఁగ నేరదితడురాక్షసుఁడు
వలదన్న, నావేళ వాయులమాజ!
అభయమిప్పించిన యాత్మభంధుఁడవు
ఉపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారమేది
సేయంగదలఁచిన స్మృప్తిలోపలను

¹ భేదపుట్టింతు మోండ్వకటసేన. ² తక్కినదానగానసాధ్యంబు... ³ షేనరించి.

భాగ్యవంతుండని పలుకుటజేత
 నొనరంగజేసిన యుపకారమునకు
 నెలమిబ్రతుకపకారమేజేయగంటి
 దనరనేటుగాన ధన్యుండనైతి
 వెలయంగనామాట వివవయ్యనీవు
 ఒనరంగ నెగుగా నూహింపవలదు
 సీయెడబొంకను నిజమైనమాట,
 ఎడరైనకార్యంబు నెఱిగింతున్న
 బంధుడు¹వాడౌనే పగవాడు²ని
 యామహాకార్యంబు నెఱిగింపరాదు
 కానజెప్పెద నొక్కకార్యంబు వినుము
 నినుఁ బిలుపించి నాడిన కులోత్తముడు
 యేమికార్యమునకో యెఱుంగముకాని
 రామసామిత్రులు రాజులుగాన
 నవుగాములెఱుంగక యాడుచుండుదురు
 నిర్మలజ్ఞానివి నీయట్టివాఁడ
 తగునె కొండెములాడ ధర్మాత్ము నిన్ను
 అనియిట్లునీయడ నాడినమాట
 విందురు యవుగామి వివరంబులేక
 కానరాజులకునుఁ గలదె ధర్మంబు
 తుదనీవొకఘడియ తొలగినజాలు
 నేబోయియాపని యిట్లుగాదనుచు
 భానువంశజులకుఁ బరగంగజెప్పి

310

¹దురుగాన. ²వివవలశనేని. ³నియ్యడబొంగకనిజమునుగల్గ. ⁴గాండకండు.

⁵తనరొండెమునకుధర్మరాజుండు.

మెవనినికొప్పిరంచి మేలుగైకొందు,”
అనవుడా హనుమంతుడొక్కర్యమంది

—: హనుమంతుడు మైరావణుని వార్తలనువిని చింతించుట :—

యిదియేమిరాజులి ¹ ఘేలపంపుదురు
తలఁప నీకార్యంబు దగవిభీషణుడు
నాకేలయెఱుఁగించు నరనాథవరులు
యేమిచింతించిరో యెఱ్ఱెఱుఁగవచ్చు
“కానిమాటలుజెప్పఁ గారణంబేమి,”
అనియిట్లుచింతించి యాత్మలోపలనుఁ
బవనతనూజుండు భయమునునొంది
తలవాలమప్పడు తగనుజ్జగించి
కొనివచ్చియొకకొల్వు కూటంబుజొచ్చి
మదిలోన బెగడుచు మారుతాత్మజుండు
పరఁగంగ నాతఃఫలమునెట్టిదియో
కాకరాజులకు నేగతివుట్టగలదో
వినరానిమాటలు ² వినివిస్మయమున
సూరకేపోరాదు యుర్విలోపలను
నీయభియోగంబు యేలసిద్ధించె”
అనియిట్లుమదిలోన నతిభీతిఁబొంది
తలపోయుచుండె నాతరుచరేశ్వరుండు

320

—: మైరావణుడు మాయాబలముచే దాశరథుల నపహరించుట:—

అంత మైరావణుండానంజమొంది

¹ ఘేల పని.....దురు. ² (యనియెని తనికీ నాకిరంబు..... చెప్పకారణంబేమి)

³ యాచినివిస్మయెరుగ.

తనపని సిద్ధించెడడ వేటికనుచుఁ
 గడఁగిరాజులుయున్న కడకేఁగుదెంచి
 యకావళయుక్తుడై యల్లంతనున్న
 సామిత్రిఁబొడగాంచి చతురుడై యవుడు
 దవ్వలనిలుచుండి తనమాయ మెఱసి
 దృష్టిబంధనములఁ దెఱఁగొప్పఁగట్టి
 తనబంధనంబునఁ దానుబంధనముఁ
 గడలకుండఁగఁగట్టి కాకున్ధులు
 మదినొక్కవాకట్టు మంత్రయంత్రముల
 ప్రాణబంధంబునఁ బరగనిద్దఱనుఁ
 డరలకుంటఁగఁగట్టి తదనంతరంబు
 సరయంగఁడనచేతికనువుగాఁజేసి
 మఱియునచ్చొటన మంత్రణముచేసి
 కరమర్థినేనలో గలభఁబుట్టించి
 యెనయంగరాజుల నెత్తుకఁబోయి
 వనజనాళముఁజొచ్చి వలనఁ పునిలిచి
 జలచరసుతుతోడ జయమనిచెప్పి
 చలమునజలనిధి సాధించిపోయి
 కడఁగిలంకాపురిఁ గరమర్థిఁజొచ్చి
 మహినొప్పనొకయుక్కు మందసంబుననుఁ
 జక్కగారాజుల జతనంబుఁజేసి
 కొమరొప్పఁబాతాళగుహలోనుదాఁచి
 తననివాసముఁజొచ్చి తద్దయునుండె.
 “నేననుననుడించి చింతింపకట్లు
 హనుమంతుఁడెటుఁబోయె ననివిచారించి
 యలరదిక్కులనెల్ల యార్పలివియేమి

యీ మొనలిదియేమి యీ మూకలేమి ”

అనుచునుగ్రీవుండు నాశ్చర్యమందె.

340

అనయంబు పపనుజుండారవంబులను

వినిమనంబున మహావిస్మయంబంది

—: హనుమంతుండు రాజులఁగానక చింతించుట ;

సుగ్రీవుండు హనుమంతుని మందలించుట —

“ కపటరక్కనుండేమి కార్యంబుచేసె

నేనేలఁదొలఁగితి నేగతిమాలి ”

అనిభయంబుననొంది యాందోళపడుచు

మెల్ల ననేతేర; మిహిరనందనుండు

హనుమంతుఁబొడఁగని యతివేగవచ్చి

“ తగునయ్య! యిదియేమి తరుచరనాథ !

యెందుఁబోయితివిటు నిదిసేకుడగు నె

కటకటా ! ధర్మమే ! కరువలితనయ !

బుద్ధినిమఱసించి భూవల్ల భులనుఁ

గొనిపోయినోగాక కుటిలదానవుండు

వెలయు సేపాటెల్ల వ్యర్థంబుగాదె

రావయ్యపోదము రాజులకడకు.”

అనుచునుగ్రీవుండు నంజనీసుతుండు

మాటలాడుచు రాజమార్గంబుఁజేరి

పొలుపొందరాజుల పోకడఁజూచి

రవిసుతుడెంతయు రభసంబుతోడ

వాకెత్తియేడ్వంగ వాయునగదనుండు

—: హనుమంతుడు కోపముచే విభీషణునిపై నాగ్రహపడుట :—

కోపంబు వగవును గోరి¹ పెంపొంద 350

నావిభీషణుఁబట్టి యడరంట వేసి

²వాలంబు మెడఁగట్టి వసుమతిమీఁద

నేడఁచి³ చంపెదననుచు న్నాగ్రహం⁴బొంద

—: సుగ్రీవుడు హనుమంతుని శాంతింపఁ జేయుట :—

చాలి⁵యనుజుడంత వడినందుఁ జొచ్చి

యందఱు వెరఁగండ హనుమంతుఁ జూచి

యనిలతనూభవ ! ⁶ఆగ్రహంబునను

నీనిఁజంపఁగఁ బూసనితఁడేమి చేసెఁ

బెనుపొందనీవర్ధిఁ బెంచినచెట్టు

విఱచివేయఁగ నీకు విహితమేచెవును

తనర నీవెఱుంగని ధర్మంబుగలదె

⁷అవనిలో నీకిది యపకీర్తిగాదె

⁸తప్పనుఁదెలియకఁ దగునె యిటుసేయ ”

అనహనుమంతుడు ⁹యర్కజుఁజూచి

—: హనుమంతుడు విభీషణుని బలు తెఱంగుల నిందించుట :—

“ లంక వెల్వడివచ్చి రాఘవేశ్వరుని

(శరణువేడుచు వీడు సై న్యంబుఁగూడె)

వీని నమ్మఁగరాదు విడువుమీమాట ;

దనరంగ¹⁰ నేడిట్లుదార్కొనవచ్చె

¹ పెనంగొనంగ. ² వాలమున. ³ చెప్పడ. ⁴ బునను. ⁵ తనూజుండు. ⁶ ఆగ్రహ మాను. ⁷ యిలలోననిరెద్ది. ⁸ తప్పకాయనియాజ్ఞ. ⁹ అంగదు. ¹⁰ నేటిదిదార్కొన వచ్చు.

నాఁడునువీనికై నరనాథువరులఁ
 బలుమాటు వేడిన బలమెల్ల నాకు
 నన్నియుండలకూడె నపకారమునకు
¹దోషకారియుఁగొన్ని దుర్భాషలాడి
 మిథ్యాపవాదంబు మేదిసీశ్వరుల
²తలఁడడవుచుఁగొన్ని తగనాకుఁజెప్పి
 బంధుకృత్యంబున భయముఁబుట్టించి
 యుండకపామ్మని యుక్తులుఁజెప్పి
 కొమరొప్ప వాలంబు కోట³దింపించి
⁴నేదొలఁగఁగఁజూచి నీతికిఁబాసి
 పగవారిఁగూడిన పాపకర్ముండు
 రాణివానద్రోహి రావణాసుజుడు
 కానఁజంపెద వీనిఁగరుణఁజేవిడిచి.”

360

—:సుగ్రీవుఁడు విభీషణుని న్యాయవర్తనమును దెలియఁజెప్పట:—

అనిన సుగ్రీవుండు హనుమంతుతోడఁ
 “దనబ్రదుకుకొఱకుఁ దనవారిఁ బాసి
⁵సరగునరాజుల శరణనిచొచ్చి
 మర్మములెఱిగించి మహియెల్ల నెఱుంగఁ
⁶గూర్చిమనజయముఁ గోరెడువాఁడు
 తలఁచు నేద్రోహంబుఁ దలపోసిచూడ
⁷యెఱిగియుఁజేసిన నిం దేలయుండు
 నటుగాన వృత్తాంత మడిగెదనతని”
 ననుచు దగ్గఱవచ్చి యావిభీషణుని

అపకారమరికొన్ని దుర్భాషలాడి. ²తలదవిడోక. ³దిపించి. ⁴నెనునొలంగగ.
⁵చెలువొంద. ⁶గొమరొప్ప. ⁷యెరుగక.

గనుగొని పలికె నాకపికులోత్తముఁడు

370

—: సుగ్రీవుడు వీభీషణునివలన మైరావణుని
మాయల నెఱుంగుట :—

“ యెసఁగ రాక్షసమాయ నెఱుంగుదువీవు
మారుతియాడిన మాటలన్నియును
వింటివే పాలస్త్య! వినరంబుగాను
నిట్టికార్యముమఱి యెవ్వఁడునేయు”
ననినవిభీషణుండవుడిట్టులనియె,

“ ఆపరంజ్యోతియే యైన రాఘవుని
పాదసేవకుండ నై ¹బ్రదుకుటకొఱకు
²అరయనన్ననుఁగూడ నటువీడివుచ్చి
³సరగున రఘురాము శరణంబుజొచ్చి
యీపాపములునేయ నిదినాకువశమె
యిందెయుండెదగాని యెందుఁజోయెదను
నిట్టికష్టపుచేత లేలచేసెదను
దొల్లి మైరావణుతోఁ జిన్ననాఁడు
కూడియుండఁగ మహాకుహకబుద్ధులను
నరయఁగానేర్చె ⁴వాడతియైక్తిశాలి
మాయవాడటుగాన మైరావణుఁడు
నారావుఁగైకొని నమ్మించిచొచ్చి
యిట్లునేయఁగ నాకునిన్నియువచ్చెఁ
బటుశక్తి రాజేంద్ర! పరఁగమాయావి
కొనిచనియనొ కాక కొసరమిలేక

¹బ్రతికడికొరకు. ²అరయున్ని నిహపరసాధనంబనుచు. ³చేకొని. వాడు
లెసంతకాలి.

తనపాలిదై వంబుఁ దనపాలిగురువుఁ
 దనపాలిటిస్వామిఁ దప్పనాడిననుఁ
 దలవెక్కు వ్రక్కలొక 'దరలు ప్రాణములు"
 అనవుండు హనుమంతుడతనిమాటలకు
 వినివిస్మయంబంది వివశుడై తెలిసి

—: హనుమంతుడు విభీషణుని మాటలనువిని వాపోవుట :—

అతిదుఃఖమును బొంది "హా"యని యేడ్చి
 "యక్కట ! రఘురామ ! అననీశతిలక !
 పాపగుంహారకా ! పరమాత్మరామ !
 వరభాణిధిరామ ! వనజాప్తరామ !
 నీకిటు దుర్దశ నేడేల వచ్చెఁ
 బరంగంబండ్రెండ్ర బాలప్రాయమునఁ
 గౌళికుయాగంబుఁ గరమర్థిగాఁచి
 తాటకినొకకోల ధరయెల్ల నెఱుంగ
 నేసిన రఘురామ ! ఇనవంశతిలక !
 తెఱుగొప్పదపసిచే దీవనల్పొంది
 జనకుని యింటికిఁ జతురుడైపోయి
 జనపతులందఱు జయజయమునఁగ
 హరువిల్లు విఱచిన హారామరామ !
 వై దేహిఁ బెండ్లాడి వడిసివురాగఁ
 బరశురాముఁడువచ్చి పవనవేగమున
 నడ్డగించినవేగ నతనిబాగణచి
 యారూఢమైనట్టి యయ్యోధ్యజౌచ్చి

890

పిన్నమృతైకేయి ప్రియములేకున్నఁ
 కల్లి కండులయాజ్ఞఁ కలమోచుకొనుచు,
 నడవులకరగుచు ¹నఖిలమునులకు
 నభయంబులిచ్చిన హారాఘ వేంద్ర !
 ఖరదూషణాదుల ఖండించినట్టి
 ఓరాఘ వేశ్వర ! ఓరామచంద్ర !
 నిర్మలనుజ్ఞాన ! నిగమస్వరూప !
 అరయంగఁదిమిరంబులణచినయట్టి
²రవికియనహితమేర్పడిన చందమున
 రాక్షసాంతకుడౌర ! రణబలోద్ధామ !
 పరమాత్మ ! నీకునీపాటువాటిల్లె
 నేమని వగతు నేనేమి నేయుదును
 ననిపెక్కుభంగుల నావాయునుతుఁడు
 తలపోసి తలపోసి తద్దయువగచి
 పోనాడితిన రామభూవర ! నిన్ను
 నెల్లరాణువతోడ నేర్పడనిలిచి
 కరమర్థిఁ బోరాడఁ గలఁడెయ్యెండొకఁడు
 నవనిజతోడ మాటాడినయట్టి
 మాటలబీరంబు మడిసె నన్నియునుఁ
 గొమరొప్పరావణుకోర్కెసిద్ధించె ”

400

—: అంగదాదులు హనుమంతునకు ధైర్యముఁ జెప్పట :—

ననియని పలుమాట నలయఁచుండఁగను
 నంగదాదులు వచ్చి యనిలజనెత్తి

యేల వగతువయ్య యితరునిభంగి
 వగచుటకార్యమే వాయుతనూజ !
 నీవిట్లు వగచిన నిందెవ్వరై నఁ
 కలపోసి చూచిన దక్షులున్నారె
 నీవితవగతువే నిజశక్తి మెఱసి
 రామచంద్రులఁ జూడ రణభూమియందు
 నీవెకార్యంబులు నిలువఁబెట్టితివి
 పరఁగ వానరసేనప్రాణమెత్తి తివి
 తరుచరసేనకుఁ ద్రాతవునీవు
 యీలంక మార్గంబు లీవెఱుంగుదువు
 పాలుపొందరాజులపోకడ వినినఁ
 బలుదెఱుంగుల సేనభగ్నుమైపోవు
 భానుండులేని భూపట్టంబుకరణిఁ
 జంద్రోదయము లేని శార్వరిభంగిఁ
 బతిలేనిసతిభంగి ; పార్థివరహిత
 మైననుఁ గార్యంబుల ట్లుండగాను
 జెలఁగివారధి దాఁటిసీత నమ్మించి
 తెఱఁగొప్ప సేనలఁదెచ్చి చేర్పించి
 మాయల మాటల మరికోలుపోయి
 తావ్యర్థమైపోయెడరుచ రేశ్వరుడు
 అనినిన్నుఁబలుకుదురఖలదేశములఁ
 బారిబారిజానకి పొలియునంతంత ”

410

అనిప్రియమొనరింప నావాయునుతుఁడుఁ
 దెలిసియంతటలేచి ధీరుడై నిలిచి

“ నాకుమోసము¹ లేదె ననుమోసపుచ్చి

యుండక పొమ్మని యుత్తులఁజెప్పి
 క్రూరుఁడై రాజులఁ గొనఁబోయినాఁడ
 నేవానిఁజంపెద నిజశక్తి మెఱసి
 కొండలలోఁడాగి గుహలఁజొచ్చినను
 నమరఁబాతాళంబు నందుకేఁగినను
 నరయ నాకాళంబు నకునైనఁబోయి
 మఱియుఁబ్రహ్మాదుల మరుగుఁజొచ్చిననుఁ
 బ్రాభవంబున వానిఁబట్టి ఖండింతుఁ
 గాదేనిజగములఁ గరములఁబట్టి
 ధీరతనొకచీరతెర నెత్తి నట్లు
 బెకలింతుఁ ద్రిదశులు భీతిల్లివణఁక
 నక్షత్రములు క్రుంగ నగములుఁ గ్రుంగఁ
 బెడచేత మిన్నొక్క పెట్టునఁజఱుతుఁ
 జెలఁగి బ్రహ్మాండముల్ చెల్లఁబోరాడి
 తెత్తు రాజులనెన్ని తెఱఁగులనైన
 మఱినాక సాధ్యంబు మహిలోనఁగలదె¹
 అనితనమదిలోన నాటోపముననుఁ
 బవనతనూజుఁడు బాహుపుళించి
 “కఱకురాక్షస మాయకానంగరాదు
¹యాపురికినిద్రోవ యదియెందుఁబోవు
 నరయవిభీషణ ! నీవెఱుంగుదువు
 పౌలస్త్య ! చెప్పుమాపరఁగంగనాకు ”
 ననిగారవంబున² నందనాసుతుఁడు
³అడుగ విభీషణుఁజాతనిఁజూచి

420

—: విభీషణు హనుమంతునకుఁ బాతాళలంకకుఁబోవు
మార్గమును జెప్పట :—

“ కొమరొప్పనల్ల దే కొలనులోపలను
నలువొంద¹ లేతవనజములురెండు
నలువొప్పనున్న నానాళంబుఁజొచ్చి
పోవయ్యలంకకు భువనైకవీర !”
అనవుండు హనుమంతుఁ డానాళవీధిఁ
జనఁజొచ్చెనటఁ బోయిచనిచని యెదురఁ
గనియెనుగ్రాకారు ఘనబాహుబలుని
వాడంతఘర్జించె వారధుల్ కలఁగ
నతిభయంకరముగా నట్టహాసంబుఁ
జేసినమారుతి చెడ ఆకపోవ

480

—: మత్స్యవల్లభమరుత్సరుల యుద్ధము :—

“ ఎందుఁజూయెడవోరి ! యింకనాయెదుటఁ
జిక్కితి ” వనవుండు చిరునవ్వు నవ్వి
కరువలివుత్రుండు కైకోకవానిఁ
బెడచేత వేసిన భీతిల్లి² మిగులఁ
దెలిసివాడప్పడు ధీరుడై నిలిచి
వలనొప్ప హనుమంతు వక్షంబుఁబొడిచె,
వాయునందనుడంత వాలంబుఁజూచి
పెట్టుకొన్నంతట భీతిల్లియతఁడు
తనర హనుమంతుఁ డనువునొప్పింప
నాగ్రహంబున వాని నడరంటఁబట్టి

వేసినవాడంత వివశుండుగాఁగ
 నంజనీనుతు దేహ మలమి పట్టుటయు
 వానిహస్తంబును వడిద్రోసెనంత
 ద్రొబ్బినవాడంత దొలఁగకనిలిచి
 పోరాడిరిద్దఱు భువనంబుక్రుంగఁ
 జాతాశలోకంబు బలువడిఁగలఁగ
¹శీతాంశుభానులు చీకాకుపడఁగ
 మలఁగక నక్షత్రమండలి వణఁక
 నష్టదిగ్గజములు నతిభీతినొంద
 నిరువురుఁడమలోన నిట్టుబోరాడ
 నలయకమదిలోన హనుమంతుడంత

440

—: హనుమంతుఁడు మత్స్యవల్లభుని పరాక్రమమునకు
 నాశ్చర్యపడుట :—

నాతనిభుజశక్తి కాశ్చర్యమంది ;
 “ చలముననాతోడ సరిఁబోరెనితఁడు
²వీఁడెవ్వఁడో వీని పృతాంతమెల్ల
³సరయకపోరుట యదిబుద్ధిగాదు
 కణఁగి ముందట రాచకార్యంబుకలదు ”
 అని నిశ్చయముఁజేసి యతనితోననియె.

—: హనుమ, తుఁడు మత్స్యవల్లభుని పృతాంతమడుగుట :—

“ ⁴రావోయి ! నాతోడ రథసంబుమెఱసి

¹చంద్ర మూర్త్యుడు. ²పెరెవ్వఁడొగాక పృతాంతమెరిగి. ³అలయక. ⁴రావోయి.

¹యే కాంగియై పోర | నేమికారణము
 యెవ్వని బంటవు యేదిసీస్యరము
 తనరంగ నీతల్లిదండ్రులెవ్వారు
 నీపేరుజెప్పమా "నిజముగామాకు"
 నన జలచరహనుడనిలనందనుని
 గనుగొని పలికెను "గర్వంబుమెఱసి
 "పేరును బురమును బేర్కొయడుగ
 నమయమా యీనేళ నమరంబులోన"
 ననిన నాహనుమంతుడతనినూటలకు
 వెలయంగ మదిలోన విస్మయంబంది
 "ఎదురుతన్నెఱుంగక యేకాంగియిట్లు
 దగఁజోరుటయి వీరధర్మంబుగాదు,
 అటుగాన నొకమాట కమరనుత్తరముఁ
 గరమర్థితోఁ జెప్పకపటంబు మాని"
 యనవుండు వినినవ్వ హనుమంతుతోడ
 మనమారఁబలికె నామత్స్యవల్లభుడు

450

—: మత్స్యవల్లభుడు తన జన్మవృత్తాంతముఁ జెప్పుట .—

"వివవయ్యనాకథ వృత్తాంతమెల్లఁ
 బాలుపొంద నావాయు పుత్రుఁడైనట్టి
 హనుమంతుఁడనఘాత్ముఁ డరయమాతండ్రి
⁵తెఱఁగొప్ప జలచర తిమియు మాతల్లి
 పాతాళలంకకుఁ బెట్టియైనవాఁడు
 మమ్మేలునాతఁడు మైరావణుండు

¹యే...గి.   ²నిత్యంబు.   ³మార్గంబు.   ⁴దశకు...డ.   ⁵చెలువొందతిమియును
 జలచరహతుల్లి.

పలనొప్పనను మత్స్య వల్లభుఁ డాఁడు
హనుమంతు పుత్రుండననుచు
గెలువకపోరాడు గెలిచిన పిదప
నీవునీదెస కేఁగు నిశ్చలై కవీర !
అనవుండు హనుమంతుఁ డాశ్చర్యమంది

“ వాయుజుఁడేయూరు వనితయేయూరు
పాలుపొంద హనుమంతు పుత్రుండననుచు
బొంకుచున్నాఁడవు పొసంగదీమాట
పరఁగ' వాయుసుతుఁడు పటుబ్రహ్మచారి
“కలదె బొంకితివిట్లు గపటమార్గమున ”
(ననవినియతఁడంత హనుమంతుకనియె)

460

“ బొంకునాకేటికి పాలుపొందనాడు
జన్మప్రకారంబు¹ సరసతవినుము
శ్రీరాముపంపునఁ జెలఁగివాయుజుఁడు,
వెలయంగజానకి వెదకేటికొఱకు
పాలుపొందలంకకుఁ జోయేటియవుడు
⁴చెలఁగియంబుధిదాటఁ జమటక్రమ్యఁగను
“నరయఁజెమటఁబుచ్చి యంబుధి⁵ వైవఁ
దిమియనుమీనంబు తెఱఁగొప్ప⁶ మ్రింగె,
మ్రింగిన⁷ మీనంబు మేలుకడుపున
మనమారఁబుట్టిన మత్స్యవల్లభుఁడ
నేవీని పంపున నిందున్నవాఁడ
ననహనుమంతుండు నాత్మలోపలను
వానిమాటఁకును వడిసంతసిల్లి

¹ హనుమంతుఁడు బ్రహ్మచార్యుండు. ² కలరబొంకితివికాన. ³ చెప్పద. ⁴ జల
నిధిదాటంగ. ⁵ నరయంగ నిధిపుచ్చి. ⁶ మృంగ్య. ⁷ గర్భంబుమీను.

తననుతుండొంటికి తరుచురేళ్ళకుడు
కరమర్థివానిపై గారుణ్యదృష్టి
బట పెనుగడుగ్రహ పారీమండగుచు

470

“ నేహనూమంతుండ నీవునా వలన
జన్మించితదిగాన సంతోషమయ్యె
జెలువొందనాపని నేయనోవుదువె”
యనవుండునాతండు సతీసంతసమున
1జయ్యన భక్తితో సాష్టాంగ మెఱిగె,
ముకుళితహస్తై ముందటనున్న
మత్స్యవల్లభుఁజూచి మారుతాత్మజుఁడు
కడగి²సంప్రీతినిఁగొంటుఁజేర్చి
తెఱఁగొప్ప నతకి దీవెనలిచ్చె,
తనర వేడుకనున్న తండ్రినిఁజూచి
మత్స్యవల్లభుఁడంత మనమారబలికె,
“ చెప్పడేపనియైన నేయనోవుదును ”
ననవుండు హనుమంతుఁడపుత్రుఁజూచి
కణగిముందట రాచకార్యంబుకలదు
శాసనేబోయెదఁగడగి రాక్షసుఁడు
మాబుద్ధిఁదప్పించిమము మోసపుచ్చి
యెనఁగంగరాజుల నెత్తుకఁబోయె
4నేయుక్తి చేనైననే వానిఁజంపి
తెఱఁగొప్పరాజుల⁵దెచ్చుటకొఱకుఁ
బోవుచున్నాఁడను బొలుపొందనాకు
మర్మంబుజెప్పమా మత్స్యవల్లభుఁడ !

1 జెలువొంద, 2 సదృశి మై, 3 తామసయుక్తుడై చెలువొందకలుగా, 4 యెయ్యపా
యంబునయె, 5 దెచ్చుదనుడు.

అనవిని హనుమంతుకాతఁడట్లనియె
¹సమరోత్సృవుండును సాహసికుండు
 కపటవిద్యలయందు ఘనమైనవాఁడు
 అరయనాతనిపురి యజనకునైన
 నూరకపోరాడు ఊడురాజుకైన
 నెరఁగనీవాపుర మెట్లుజొచ్చెదవు ”
²అదిసీకుఁజెప్పితి నతిదుర్గమంబుఁ
 జనిచొచ్చి పోవను ³జతసంబుగాదు
 యేపారనాత్రోవయిదె ⁴పొమ్మునీవు
 చెలగిసీపని యెల్లసిద్ధిఁ బొందెడిని
 పాలుపొందగామతి ⁵పోవుచోనవుడు
 తరుచురేళ్వరసన్ను దలఁచుమువత్తు ”
 ననుచు ⁶యక్తులుఁజెప్పి యతివేగముననుఁ
 జెలువొండఁజనియె నాజలచరనుతుండు

—: మైరావణుండు రామలక్ష్మణులను గాళికిబలియివ్వఁ
 బ్రయత్నించుట :—

అక్కడ దనుజేశుండతిసత్వమునను
 నామహారాజుల నామహాశక్తి
 కరయఁగ బలియివ్వ ¹నాగ్రహంబెరఁగ
²నెరయంగఁగ్రొత్తగా నీళ్లుతేవలయు
 నన్యులకెఱుంగింపుటది బుద్ధిగాదు
 అనుచుసహోదరి యతివదోర్దండిఁ

¹సమరోత్సృవుండుకాహసకృతుండు. ²అనిచెప్పి త్రోవయతి దుర్గంబు. ³సమృతము
 కాదు. ⁴గానియందు. ⁵పోయెయవుడు. ⁶వచ్చెదను. ⁷బుద్ధులు. ⁸ననికాద్ర
 మెసంగ. ⁹నెరయనదిలాత్స.

బిలిపించి వేడ్కతో బ్రయమొనరించి
 తనపూర్వమై రంబుడలపోయక తఁడు
 చెలువొంద మర్మంబుఁజెప్పెనాసతికి .
 రామలక్ష్మణులను దాడనందనుల
 భద్రకాళికినేఁగ బలిసేయవలయు
¹ నెరయఁగాఁగొత్తగా నీళ్లు తెమ్మనుచుఁ
² బంపినఁ దనవిధి పంపినయట్లు
 బంపిననాయుంతి పనిబూనియరుగ
 వెలువడివురవిధి వేగనేతెంచి
 ముడమొప్ప మొగసాల ముండట నున్న
 కరమొప్ప ³ నొకత్రాసు గ్రక్కుననెక్కి-
 యావురద్వారంబు ⁴ సంతటవిడచి
 పరఁగ నల్లిక్కులు పరికించి చూచి

—: మైరావణుని చేతలకు దోర్దండి వగచుట :—

యతఁడుచేసిన చేతకాత్మలోవగచి
⁵ కన్నీళ్లుకారంగఁ గాంతచెక్కిటను
 “వీడేలగర్విం చె వీనిరాజ్యంబు
 నోవలయునొకాక భోగంబులకట!
 ఆసుభామందిర మణఁగెనోకాక
 వడిసంత్యకాలంబు వచ్చెనోకాక
 కాకున్న నేడేల కమలాప్తకులులఁ
 బొలుపొందనిటుఁ జంపు బుద్ధేలపుట్టు
 కపటవిద్యలచేతఘనుల నిద్రఁజీని

500

¹ నెరయనదిలోక్రాంత నీళ్లుజమ్మునుచు. ² పెంపునక. ³ త్రాసు. ⁴ నాత్రాసు.

⁵ యపుడు వెడలి. ⁶ నిలిపి కన్నీళ్లు కారంబుచెక్కిటను.

నణఁగించఁ దెచ్చెనో యనదలఁజేసి
¹యీరాజపుత్రులకిట మరణంబు
 అక్కట ! కానోపునది నిశ్చయంబు
 గాక రాఘవులకుఁ గల దెమరణము
 వాయునందనుఁడును వనజా పుత్రులుల
 వెదకంగరాజేల వెలయ²నీపట్ల³”
 ననియిట్లు బలుకుచు నశరీరీవోలె
 యేటికిఁబోవుచు నిట్లని పలికె,

“ ఇట్టి మహాత్ములకిట్టి దుర్దశలు
 వాటిల్లుచున్నవి పరులెంతవారు
 పొలుపొందనీ⁴రేడు భువనంబులెల్లఁ
 జాలింపుచున్నట్టి భానువంశజుల
 దీనులుగాఁజేసి తెచ్చినాడితఁడు
 కరకురక్కను మాయఁగానంగరాధు
 యెఱుఁగంగఁబోరాదు యినకులోత్తములఁ
 దెఱుఁగొప్ప వెదకంగ దిక్కులేదయ్యె
 నరయ నీవిధి గెల్వ నెవ్వరి⁵కైనఁ
 దరముగాదను మాట తథ్యంబునేఁడు
 యిఁకమీఁద రాజులకెవ్వరు దిక్కు
 తఁసుతునకు దిక్కు తగమాలినట్లు
 మనువంశజులు దిక్కు మాలిరో నేడు ”

—: అంజనేయుఁడు దోర్దండిని సంధించి రామలక్ష్మణుల
 పృత్రాంతమునుఁజెప్పి తన నిజరూపమునుఁ జూపి నమ్మించుట . —

అనియిట్లు పలుకుచు హా ! యనియోడ్చి

¹యీ రామలక్ష్మణుల. ²నిట్లునుచు. ³పాటింపుచున్నవి. ⁴నీకిటు. ⁵వశము.

దైవంబుఁదూఱుచు దగ్గఱవచ్చు
నానమయంబున నంజనీసుతుఁడు
తరుణిమాటలువిని తానంతసిల్లి
దగ్గఱవచ్చి యాతరుణికిట్లనియె

“ నింతిరో ! ఒకమాటయిప్పుడేమంటి
మహిపతులకు దిక్కుమాలె పొమ్మంటి
సీసుతునకుదిక్కు నెరయ లేదంటి
నెరయరాజులకును సీతనూజనకు
దిక్కునేనే నుమ్మి దివిజాలుసాక్షి
వారెవ్వరెఱుఁగింపు వనజాక్షి ! నీవు.”
అనవుండు దోర్దండి యతనివీక్షించి

“ ఎందుండి వచ్చితి వెవ్వడవీవు
ఎందులకేతేర నేమిగారణము
కోతిరూపులవారు కుశలవాక్యముల
నేనోటఁ బలుకుదురిదికొత్తనాకు
నీవెవ్వడవుమరి నీకుఁ బేరేమి
యెవ్వనిపనిబూసి యిటకువచ్చితివి
యెఱుఁగింపు ” మనవుఁడు యీ తెఱంగెల్లఁ
జెప్పిన దోర్దండి చిత్తంబునలర

“ నింతిరో ! వినవమ్మ యినకులోత్తముల
మాయలనఁగించి మైరావణుండు
కొనివచ్చియున్నాఁడు కువలయేశ్వరుల
నరయవచ్చితి నేను నంజనీసుతుఁడ
నతివరో ! నాపేరు హనుమంతుఁడండ్రు ”
అనవుండు దోర్దండి యతిసంభ్రమమున
“ వానరోత్తమ ! నీవు వాయునందనుడ

వనుమాట నేనమ్మ నలరసీహావుఁ
 జూపవే యనవుండు సొంపుదీపింప
 హనుమంతుఁడెంతయు నాకాశమెల్లఁ
 బెరిగిచుక్కలు మొల¹ పేరులుగాఁగఁ
 బ్రియమంది దోర్ద²ండి పేర్చియట్లున్న
 హనుమంతుఁగొనియాడి యాత్మలోనమ్మి
 మఱియుముప్పదిరెండు ³మణుగుల బరువు
 పెంపారఁడనకాలఁ బెట్టినయట్టి
 సంకెల బరువుకు ⁴సైఁపక యింతి
⁵బ్రతిమాలిదానిని భగ్గుంబుఁజేయు
 మనవుండు హనుమంతుఁడా సంకెలపుడు
 వామహస్తంబున వడినుగ్గుజేసి
 వనితతో నిట్లనె వాయునందనుఁడు
 “ నీపతిపేరేమి నీకుఁబేరేమి
 నీనెత్తికడవేమి నీసంకెలేమి
 నీసుతునకునైన నిర్భంభమేమి
 చెప్పమేర్పడనన్న శ్రీరాముదూతఁ
 గనుఁగొని రాక్షసుకాంత యిట్లనియె.

530

—: దోర్ద²ండి హనుమంతునకుఁ తనవృత్తాంతమును చెల్పుట :—
 వినువాయునందన ! విశదంబుగాఁగఁ
 జెలఁగిమైరావణు ⁵చెల్లెలునేను
 (దోర్ద²ండినాపేరు దుర్వాకౌర్య !)
 కరమర్చినాపతి కాలడత్తుండు

¹ పూసలు. ² ముగులబరువు. ³ జాలక. ⁴ పాముపొందయిదివిరిచి పొబెయవయ్య. చెలియదోర్దండి.

¹తనరంగమాయందు దైవంబు కృపను
 నుతుడొకడు జనించె సూర్యసన్నిభుడు
 నీలమేఘుండను నిత్యశౌర్యండు,
 మైరావణునకును మాతంగివలన
 నుడయించె నొకకన్య యుత్పలనేత్రి
 వలనొప్పగా రూపవతియనుపేర
 నది పుట్టినప్పుడే యశరీరి పలికె

540

“వలనొప్పనీయింతి వరియించినట్టి
 యారడే యీలంకకథిపతి యనుచు
 నీలమేఘునకును నీరూపవతికి
 బ్రహ్మసంఘట్టన పరంగంగనిజము”
 అని చెప్పి యశరీరి యత్లేగనంత
 మనమునఁబెగఁజొంది మైరావణుండు
 సంతకాకారుడై యాగ్రహంబుననుఁ
 గోపించియప్పుడు కొలువులోనున్న
 “నుతునకు సంకెలు జోడించెనపుడు
 నుతుకాళ్ల సంకెలు జూడంగలేక
 చెప్పితిఁబ్రయములఁ జెలువారనేను
 తోడఁబుట్టిననన్ను దుష్టుడై వాఁడు
 గోపించినసంకెలఁ గొమరొప్పుఁబెట్టి
 కడవఁ జేతికినిచ్చి కష్టమార్గమునఁ
 బనిపంపు ²సేయించుఁ బవనతనూజ !
 నీవు ధర్మాత్ముడౌ నీతిమంతుడవు
 నినుఁజూచినప్పుడే నిఖిలైకవీర !

¹తనయిరువురువలన. ²కొంతుని పట్టనకడిది కోపమున భృతి బాసితిగజూచి తివిరి
 యున్నంత. కేయండు.

పరఁగఁగ నాతఁడు ఫలమెల్లఁబండె
సంతోషమయ్యె నోశాఖా మృగేంద్ర !”
అనవుండు పవనజుండా యింతిఁజూచి

—: హనుమంతుఁడు దోర్దండిని సమాశ్వాసపఱచి

మైరావణునిగుఱించి వివరములనడుగుట :—

నీవేల వెఱచెదు నీవుత్రుఁదెచ్చి

550

పాతాళలంకకుఁ బట్టంబుఁగట్టి

పెంపారనాయంతిఁ బెండ్లి నేయింతు

మత్తుఁడై యున్నట్టి మైరావణేశు

జంపుదు దివిజులు సంతోషమండ

రాజులఁగొని తెత్తురభసంబు మీఱయ

నివి నిశ్చయంబని యింతిరో ! నమ్ము

మనుచు ధైర్యముఁజెప్పి హనుమంతుఁడవుదు

“నతివరో ! యొకమాట అరమరలేక

చెప్పమాయడిగెడ సిద్ధంబుగాను

సఖియరో ! దనుజునిసమయ¹ముఁజెవుము

మఱియును దక్కిన మంత్రులెవ్వారు

యెవ్వరెవ్వరు పానికిష్ట కృత్యములఁ

జరియించువారల సరగునఁజెప్పు”

మనవుండు హనుమంతు కనియెదోర్దండి

—: దోర్దండి మైరావణుని వృత్తాంతమును

హనుమంతున కెఱుకపఱచుట :—

“పరఁగ నాతఁడు మహాప్రాణుండుతలఁప

సతవిప్రాణంబు వింధ్యాద్రిపై నుండు
 నేడువాక్కిళ్లతో నెనగుచునుండుఁ
 తాపాణముననుండు భ్రమరంబులేడు
 నొండొంటి¹ జూడక యొగిజొచ్చివెడలు
 నరుదుగానందులో నరుగుచునుండుఁ
 బెనఁగకుండఁగఁబట్టి పెనచి²యొడించి
 యొక్కటఁజంపక యుద్ధంబులోనఁ
 జావులేడనుమాట సత్యంబునమ్ము
 మదిగాక మంత్రులు సతిబలాధ్యులను
 నేవురఁజంపక యేర్పడఁడతఁడు
 నీకెదురెవ్వరు నిఖిలైకపీఠ !
 యిట్టి బలాధ్యుడోడు ఈరావణుండు
 పవనజ ! చూచితె పాతాళలంక
 రత్నగోవురములు రమణీయమైన
 బంగారుమేడలు భద్రశాలలును
 రవిసోమవీధుల రంజిల్లుచుండు
 వఃములు చెఱువులు వనజాకరములుఁ
 గెల్గిగృహంబులు గజశాలలమర
 బహురత్నములతోడఁ బ్రబలమైయున్న
 వాణిజ్యగృహములు వలనొప్పుచున్న
 కోటలు తొమ్మిది కొమరుదీపింపఁ
 గనకంపుకోటయు ³ ఘనమైనవెండి
 రాగికోటలు పుక్కురాతికోటలును
 నిటికకోటయు మఱియునుకకోటయును
⁴నింపులుఁ జెన్నొందు యిత్రలికోట

560

570

ముక్కంటి మెచ్చిన ముత్యాలకోట
 పగడంపుకోటయు ¹పరంగంగనచట
 మిన్నులతోనంటు మెఱుంగుకై వడిని
 కోటకునొక్కొక్క కోటిరాక్షసులు
 ఘనబలులెప్పుడు కాచియుండుదురు
 అట్టికోటలుదాటి యరుగంగవలయు
 వనచరరూపుని వాడు²పోసీరు
 తొరగాఁగఁద్రాసుచు ద్రొక్కిపోవలయు
 నపుగాన పేరొక్కయాకృతి చాల్చు³”

—: హనుమంతుఁడు ముంగిసరూపమును చాల్చి

సాతాళలంకను బ్రవేశించుట :—

మనవుండు హనుమంతుఁడతి సూక్ష్మమైన
 ముంగిసరూపంబు ముద మొప్పఁదాల్చి
 కనకపు⁴ఁగుటములోఁ గరమర్థినుండె
 గలశంఖ శిరసునఁ గరమర్థి బెట్టి
 పాలుపొంద దోర్దండి పురమువాకిటకుఁ
 జనుదెంచి యాత్రాసుఁ జయ్యనఁద్రొక్కెఁ
 ద్రొక్కినయాత్రాసు తోడనేయెగసె
 వాకిటికావలివాఁడుగ్రుండయ్యె
 నతివేగ బెగడకుమని సాహసమునఁ
¹గపిరాజువానిచేఁబడంగుంబుచ్చి
 కొనివ్రేయవాఁడంత గుంభినిఁగూలె
 రక్తాక్షుఁడిలఁగూల రమణిగంతోష
 కారణు హనుమంతుఁ గనుఁగొనిపలికె

—: మారుతి మైరావణుని మంత్రులను జంపుట :—

“ మారుతీ ! వినవయ్య మంత్రులమున్ను
 చంపక యేపనిసాధ్యంబుగాదు
 అనుచు నాదోర్దండి యతివేగమునను
 మనమార ఘటికుని మాళిగజూపె
 నతనిమర్దించిన హనుమంతుడంత
¹ నెసఁగనూదిముఖుని నిలుజూపుటయును
 దర్పించివానినుద్ధతి వ్రేసెనంత
 సురసురస్రెక్కుచు సూదిముఖుడు
 వడవడవణుచు వనచరుఁజూచి
 వినవయ్య యిప్పుడు వీరపుంగవుడ !
 వలనొప్ప హనుమంతు వాలంపుకోట
 మారాజు పంపున² మన్నీలకొఱకు
 గర్వించి పొడిచిన ఘనమైన ముక్కు
³ టిగినతోడనే వేగవచ్చితిని
 సారినబంటును పంతమా చంప ”
 అనవుండు వాయుజండతనిమన్నించి
 మఱియును గలయట్టి మంత్రులయిండ్లు
 దోర్దండి చూపినఁ దొరకొనిచంపె
 నంతదోర్దండితో హనుమంతుడనియె

590

—: హనుమంతుడుదోర్దండిసుతుడగు నీలమేఘునకు ధైర్యముఁ

జెప్పి రామలక్ష్మణులను గలిసికొనుట :—

“ రాజులెందున్నారు రమణి ! నీసుతునిఁ
 జూపుమా యనవుండు సుడతికొంపోయి

¹ యువున, ² మహిమతులకొఱకు, ³ విరిగినతనకి తిరిగివచ్చితిని.

కారాగృహంబున గాసిలియున్న
 తనతనూజుని (జూప) దండివిక్రమునిఁ
 గొమరొప్ప నీలమేఘుఁడు చూచిపలికె
 “ ఇదియేమి ¹టతల్లి ! యీకపీశ్వరుఁడు
 యెందుండి వచ్చెనో యిటకేలవచ్చె
²సహియింపరాని నీశంకలయేది
 అనిబెగడినఁ జూచి యతివయిట్లనియె,
 “ మనభాగ్యవశమున మనలరక్షింప
 వచ్చినశూరుండు వనచరోత్తముఁడు
 తలఁక నేటికి నీవు తరుచురేశ్వరుని
 పాదపద్మములకు భక్తితో ³మ్రొక్కు”
 మనవుండు చనుదెంచి యానీలమేఘుఁ
 డతిభక్తితో ⁴మ్రొక్కుననియె వాయుజుఁడు
 “ నీవేల వెఱచెడు నీకు నేనండ
 పరఁగ నీవురికిని బట్టంబుగట్టి
 మైరావణునినైన మడమణంగింతు”
 ననుచువిశ్వాసంబు నతనికిఁగొల్పి
 “ పొలుపుగావాఁడునిక ⁵బొడఁగ నెనేని
⁶మన్నించఁడూరకే మార్గంబులేదు
 కానయుద్ధంబునఁగానరాకుండ
 నేపారదొలగుము ⁷యెచ్చటికైనఁ
 గాదేని మర్మంబుగలిగినఁజెప్పు
 మనివానిదోడ్కొని యవనీశ్వరులను

600

చూపుట, ¹దోర్దండి. ²సఖియరానికాలిసంకలయేది. ³నిజహస్తములమోగించి.
⁴తనీకకమరియున్న తనిమావాయుజుండు. బొగడనేసి, ⁵మన్నించిమూరకేరివై
 పై న. ⁶యెడకైవొట.

దోర్దండి చెప్పినతోరంపువేడ్కఁ

¹గనియుక్కు పెట్టెను గరమునఁదాల్చి
వెలుపలఁగొనిపోయి వెలయంగమిమ్ముఁ
గొమరొప్పు నొకకొండగుహలోనదాచి
మనసు²లెస్సగలేక మహివర ! మీరు
యెట్లున్నవారకో యీమందసమున
నిశిచరమాయల నెట్లున్నవారో
³తోపదుమదిని సంతోషంబులేక
మందసమంతట మఱియునుదెఱచి
డనుజమాయలచేతఁ దగిలి మీరందు
నలసి నిండించెడి యాచందమునను
మెల్ల నేడగ్గరి మేలుకొల్పుటయుఁ
దెలిసి హనుమంతునిఁ దెఱఁగొప్పఁజూచి
("యిదియేమి పవనజ ! యిటకురా మనకుఁ)
("గారణమేమని " కణఁగిపల్కుటయు)
("మైరావణుండను మనుజాశనుండు)
("తెఱఁగొప్పమిమ్మిటఁ దెచ్చినవాఁడు)
వానిమర్దించెడ వలనొప్పఁబోయి "

—: హనుమంతుఁడు మైరావణుని జంపుట కై
పాతాళలంకనుఁ బ్రవేశించుట :—

అనిపల్కుటయు జయమనుచుదీవించి
మరిమీరుడనుజుని మాయగుత్వమున
నిద్రఁగప్పినఁజూచి నిఖిలధర్మాత్ము

¹మందహాసాకారంబుదాల్చి. ²వగలేక. ³చూడక మనసుసంతోషంబుగాదు.

⁴సంబుటుగాన.

కీపాటుపాటిల్లె నేమనవచ్చు
 ననివిధి దూఱుచు నరుగుచోడనదు
 వాలరోమంబులు ¹వాడిగాఁజేసి
 పరువడి ²పెట్టెను బదిలంబుచేసి
 కరువలిపుత్రుండు కడునుగ్రుడగుచుఁ
 దివిరియాపురమంత ధీరుడైచొచ్చె.

—: హనుమంతుండు పాతాళలంకఁ జొచ్చుటను
 నూదిముఖుండు మైరావణున కెరుకపఱచుట :—

అటమున్నెలంకలో నీవార్త ³దెలిసి
⁴నూదిముఖుండంతఁజూచి రావణుని
 మొగ సాలముందఱ మొఱవెట్టుకొనుచు
 “ దేవ ! నేడొకకోతి యెగువమైవచ్చి
 రక్తాక్షుఁబొంగిగొని రథసంబు మెఱసి
 మంత్రులనందఱ మడియించిపిడవఁ
 గ్రూరుడై పురములోఁ ⁵గ్రొవ్వయున్నాడు
 దేవదాసపులకు దృష్టింపరాదు
 నీపట్టణముఁజొర నిశ్చింతవాఁడు
 చలమున నేవీనిఁ జంపనోపుదును
⁶నరయఁజెప్పితిసీకు నసురాధినాథ !
 నాకెదురెవ్వరు నరభోజనుండ !”

620

—: మైరావణుండు వృత్తాంతమెల్ల నవసి
 హనుమంతునితో యుద్ధమునకుఁ గలుగుట :—
 అనిన మైరావణుండనగ బెట్టురికి

¹వడిరావు పెట్టి. ²మందగము. ³లెల్ల. ⁴నూదిముఖుండనువాడు. ⁵కేంగుచున్నాడు.
⁶యదుగ.

కరమర్థి రాజులకడ కేగుదెంచి
 వారటలేకున్నవగచిభీతిల్లి
 చనుదెంచి మంత్రుల చావులఁజూచి
 రయమునఁ బడియున్న రక్తాక్షుఁజూచి
 దోర్దంఁగిగానక తోరంపు¹భీతి
 సీలమేఘుఁడులేని నేరమిఁజూచి
 మనమునఁ గుందుచు మైరావఁబండు
 కొలువుకూటమునకుఁ గొమరొప్పవచ్చి
 చతురంగబలములఁ జయ్యనఁబిలిచి
 దండనానుకులనుఁ దగఁజూచిపలికె
 “ వింటిరె ! యొకకోతి వెలువకవచ్చి
 కడఁగి రక్తాక్షునిఖండించివైచి
 మంత్రులఁబొరిగొని మలయుచున్నాఁడు
 కాన నాకపిఁ జంపఁ గదలి పోవలయు
 (ననుచునాజ్ఞాపించి యండఱుఁగూడి)
 సంభ్రమంబునఁజని చయ్యనవచ్చి
 వయ్యాలితోడను వాలుచున్నట్టి
 హనుమంతుఁగనుఁగొని యార్చిపెల్లుబ్బి
 శరవృష్టిఁగురియింపఁ జతురుఁడై నిలిచి
 బాలముఖంబున వరభాణతతులఁ
 దునియలుగాఁజేసి తుండించివైచి
 రథముఁబిఱిచి సారథులనుగూడి
 కరిఁగరిశో వ్రేయ గగనంబుముట్టఁ
 దురగంబుతోడను దురంగంబువేసి
 రథములతోవైచి రథములఁజదిపి

680

¹ కడకు, ² గొందించి, ³ శాంతిరస్పించి.

రథసారథులఁబట్టి రణవీధిఁద్రుంచి
తనవాలమల్లార్చి దర్పించి మెఱసి
పదుల నూఱుల వేల బంధించి పట్టి
వసుమతితోడుత వరగర్వమెసఁగ
తరువులఁగొండలఁ దనరఁగఁబెఱికి
దనుజసేనలమీఁదఁదగ వేసిచంపె

—: హనుమంతుడు శతజిహ్వుని రాక్షసులను మడియించుట :—

అంతట శతజిహ్వుడవలీలఁదాఁకఁ
జెలువొందగావాని జిహ్వలఁబెఱికి
కడునుగ్రముగ వానిఁ గడ జీవుఁజేసి
యంతటఁబోనీక యాగ్రహంబునను
వెలయరోషము విశ్వజిహ్వనిఁదాఁకె
వక్షంబుఁ బొడిచిన వాఁడంతమ్రగ్గ
రోషించి మతిఖడ్గరోమునిఁజంపె
గాలదండ్వునిఁబట్టి ఖండించివైచె
సేనాధిపతి నుగ్రసేనునిఁ జంపె
వజ్రవచుని మెడ వాలమ్ముఁజాట్టి
వసుమతిపై వ్రేసి వానినిర్జించె
ముందట నానూదిముఖుఁ బొడఁగొంచి

640

“ ఓరి ! శూరుడనంచు నుదరిపడెదవు
మునుపునాచేతను ముక్కుఁబోనాడి
పిదపను ల. క. విడికి నేనంటి
బ్రతిమాలితనంటి పండననుకొంటి
“వెంత వేగంబున నిటవచ్చినావు”

అనివాలమునవాని నదరంటవేసి
 తాఁగల వక్షంబుడన్ని చంపుటయుఁ
¹బొరలివాడంతట భూమిపైఁగూలె
 మఱియును గలయట్టి మంత్రినందనులఁ
²బొరిఁగొనియాభంగిఁ బొలియించుటయును
³గోపించిగడఁబుచ్చుకొని దీర్ఘజిహ్వఁ
 డేవునఁ బటతెంచి యనిలజఁరాకె
 దాఁకిన⁴నుగ్రుడై తరుచరేశ్వరుడు
⁵చేగడతో దీర్ఘజిహ్వనిఁజంపె

650

— హనుమంతుడు జంబుమాలిని చంపుట :—

నంతటగోపించి⁶యాగ్రహంబునను
 నరడంబుడోలుక యాజంబుమాలి
 హనుమంతుఁడాకిన నతిధీరుడగుచుఁ
⁷బవనుజుడేసిన బాణంబులెల్ల
 రయమునఁబొడిచేసి రాక్షసుఁడాకి
⁸తాలతమాలాదితరువులనపుడు
 ఉరవడి దనుజుపై నొగి వేసివాని
⁹రథము ముక్కలుచేసి రాక్షసుఁబట్టి
 పెనసి వాలముగట్టి బిట్టుదట్టించి
 కొనకాలఁబట్టి యాక్రోశింపవాని
 వడిఁదిప్పి నేలపై¹⁰వైవగావాడు

¹పోసినాడంతలో. ²బొరియించుటిభంగి పొలియించుటయును. ³కొపించుక వియించు
 కొనదీర్ఘ జిహ్వ. ⁴నచపలుండై. ⁵చేతిగడనైచి. ⁶అగ్ని మెయిండు. ⁷పవనుజు
 డేసిన.....ంబులెల్ల. ⁸తాలతమాల చన్నతరువులాది. ⁹చెక్కలుతేలి
 రాక్షసులబట్టి. ¹⁰వైచివైచుటయు.

తలవ్రయ్యలై పడి ధరణిపైఁగూలె

—: హనుమంతుఁడు అగ్ని కేతుని బరిచూర్చుట :—

వాడుఁగూలుటఁజూచి వడిఁగోపగించి

కెరలుచునాయగ్ని¹ కేతుఁడు మిగుల

దట్టించినొక భద్రదంతి పైనుండి

శరపరంపరలచేఁ జటుల వేగమున

బలియై డై హనుమంతుపైఁగురియింప

660

చచలుడై హనుమంతుఁడా బాణతతుల

బలియై డై పొడిచేసి పటురాద్రగతినిఁ

(గోలియాయేనుఁగ తొండంబుఁబట్టి)

కుదియించి పడనైచేఁగుంభిని మీఁడఁ

“గరినంతఁదెగటార్చి కఱకురక్కనుని

తలపట్టిపడవై చి తన్ని చంపుటయుఁ

—: మారుతి మైరావణుల యుద్ధము :—

“గనిరావణుండంతఁ గడునుఁగ్రుడగుచుఁ

గటాకటా ! యీకోతి కడఁగిరాక్షసులఁ

బొరియింపుచున్నాఁడు పోరిఁగోపలను

వీనిఁజంపకయున్న విహితంబుగాదు

అనుచుఁగోపాగ్నులు నండందనిగుడ

ననలార్కసంకాశ మగురథంబెక్కి

వరదివ్యశస్త్రాస్త్రవైఖరితోడ

మైరావణుఁడు వచ్చి మారుతిఁదాఁకి

పరఁగంగఁడనతపోబలమునఁజేసి

తెఱఁగొప్ప వడసిన దివ్యభాణముల

వర్షంబుగురియై వడి గుప్పెనవుడు

కలఁగక ధీరుడై కరువలినుతుఁడు

కడలకయున్న యాకారంబుఁజూచి

¹మైరావణుండంత మదిలోనఁదలఁచె

కాలాగ్నిరుద్రుడో కడఁగి యావీర

బద్రుడో యత్యుగ్రపావకవరుడో !

ప్రళయకాలమునాటి భైరవుండ²గునా

³ఒనరనుపేంద్రునికుపమింపరాదు

(ఇతఁడు వానరుఁడని యేనమ్మరాదు)

అనుచు రాక్షసవీరుఁడతివిస్మయమున

నరయచు రాద్రభాణములేయఁదొణఁగె

సరినాల్గుశరములు సాధించిమఱియు

వలనొప్పమారుతి వక్షంబువ్రేయ

నదితాఁకి వివశుడై నగచరేశ్వరుఁడు

అంతలో⁴దెలివొంది యాతనిరథము

కోపించియవలీల కొనినొగల్పట్టి

యదరంట నేలతో⁵ నణచెనాక్షణమె

విలుదునుకలుచేసి వెలయుసారథుని

నుక్కడంగగఁజేసి నుగ్రతమెఱసి

మరియంత విరఘుడై మైరావణుండు

గడఁబుచ్చుకొని వచ్చి కరువలినుతుని

వదలకవ్రేసిన వనచరోత్తముఁడు

వడిమొగ్గి ధృతిదూలి వలనొప్పలేచి

670

¹కలకమైరావణుడపోయదొణి. ²దొకాని. ³వానరకుపేంద్రుండనివుప. ⁴నెదలిసి.

⁵....మెనఁజొన

గదరెండుతునుకలుగాచేసివిటిచి
 మెఱసివాలముచేత మెడఁజుట్టిపట్టి
 భూమిపై నడఁచియుఁ బొరలించిడనుజు
 తలవ్రక్కలుగఁగొట్టి ¹దట్టించినిలిచె,
 అంతమైరాపఁబుండత్యుగ్రుండగుచుఁ
 బఱ తెంచియార్చినఁ బవననందనుఁడు
 "రయమునవీడ్చొక్క రాక్షసుండేమొ,
 యనుచుఁగోపముతోడనాతనిఁదాఁకెఁ
 జెనసియత్యుగ్రుండై పేర్చివాలమునఁ
 దడయక ధీరుడై తఱచిరాఁదిగిచి
 చలమున నిర్జించి చట్టలఁబాపి
 సంధులు విఱిచియు శల్యముల్ పెఱికి
 శల్యంబులొకవంక చట్టలొకవంక
 సంధులుచట్టలు సరినాల్గుదిశలఁ
 జీకాకుపడ వైచి చలఁగి యార్పుటయు
 నంతలోపలవాఁడు అతిరథసమున
 నార్చిముండటనిల్వ నావాయుసుతుఁడు
 మాయావివీడని మదివిచారించి
 "ఓరి! సహింపరా! ఉగ్రదానవుండ!
 చెలువొండ నీమాయా²జీల్చివైచెదను
 యేలగర్విం చెదవింక నాయెదుట
 బ్రతికిపోయితి వేనిబంటు³నేననుచు."
 రయమునఁబఱ తెంచి రాక్షసుఁదాఁకెఁ
 దాకినవాడంత దర్పించిపటకె

¹రక్షించి. ²రయమునవిండ్చొక్క రాక్షసుండొకొని ³సంహ్వరించెదను. ⁴కాద
 నుచు.

“ వనచరాధమ ! నీవు వసుమతిమీఁదఁ
 బంతంబులాడెదు పగవారియెదుట
 హరిహరాదులకై న సజునకునైన
 దిక్పాలకులకై న దేవేంద్రులకై నఁ
 గాలాంతకులకై నఁ గదనరంగమున
 నొనరంగఁ బాసఁగదు యోరి ! నన్నెదురఁ
 గొనకొనినీలెదు కోరినీవెంత
 నీసత్వ మరయంగ నేనుంటిగాని
 నీవెంతరా ! ఓరి ! నిమిషంబులోనఁ
 గదిసిమ్రుంగెడ నిన్నుఁగరుణఁబోవిడిచి ”
 యనుచునుద్ధతితోడ హనుమంతుడాఁకి
 యొడిసికై దువఁగొని వొరబాయ వెఱికి
 ఝంకెలుహుంకృతుల్ సరి నెగుడుచుండ
 నట్టహాసంబులు నార్పులు చెలఁగ
 మరిహనుమంతుండు మైరావణుండు
 రయమునబోరాడి రావణుబట్టి
 దవడలఁ దెగఁదన్ని దంతముల్ పెఱికి
 కండలఁ దెగఁగోసి కఱకురక్కనుని
 యముకలు ప్రేవులు యేవుతోఁజిదిపి
 మాంసరక్తంబుల మజ్జమేధముల
 వడిచూర్ణములుఁజేసి వసుమతిమీద
 వెనడల్లి సరిలేని వేడుకతోడ
 సమసెరావణుడని సంతోషమంది
 మారుతసుతుఁడేగ మైరావణుండు
 అప్పుడు చనుదెంచి యార్చిబిచ్చెగసె,

700

కలకలనవ్వి యక్కరువలి సుతుఁడు
 మదిలోన వెఱగఁది మాయావిఁజూచి
 “ పాలుపొండ దురములో భుజబలంబునను
 నెంతబల్లి దునైన ¹ నెదిరింపవచ్చు
 చచ్చియుఁజావడి చపలరాక్షసుఁడు
 యేమిసేయుదువీని నెట్లు ² వధింతు.”
 అనియిట్లు జింతించు ననిలజుఁజూచి
 యంతరంగంబున నతివ దోర్దండి
 మారుతతనయుఁడు మైరావణుండు
 నేకాంగులై పోరి మెంతయునలసి
 నివ్వెఱుగఁందుట నిజముగాఁజూచి
 యచ్చటఁ జనుదెంచి యావాయుసుతునిఁ
 గనుఁగొనిపలికె నాకాంతదోర్దండి
 మారుతాత్మజ! వీనిమాయలఁబొంది
 కాలదత్తునిసుతుఁ గణనరంగమునఁ
 బొడఁజూప వలదని బుద్ధిగాఁజెప్పి
 యేకాకియితనితో నేలపోరెదవు
 చలమునవీడేల చచ్చు యుద్ధమున
 మర్మంబుఁజెప్పితి మఱచితివీవు
 (అనఁదనమనమున నతివనుబొగడి)
 కరమర్థిఁదెలిసి యాకరువలిసుతుఁడు.
 పాలుపొండ గిరిఁగూర్చి పోయేటియవుడు
 మదిలోనఁజింతించి మారుతాత్మజుని
 మడమునఁబలికె నామనుజభోజనుఁడు.

710

¹ యొపపణవచ్చు.   ² ధరించు.   ³ నాగిరిబా.

“ ఓరి ! వానర ! నీవుయొంటి నా పురముఁ
 జొచ్చితివెఱవక శూరత మెఱసి
 యదియునుఁగాక నీ వాహవంబునను
 (నాతోడఁ బోరుట యలవియేనీకు)
 నీరేడుజగములు యేపుమై నిలువ
 హరిహరబ్రహ్మదులాదిగాఁగలఁగ
 దేవతాదులనెల్ల ధీరత మెఱసి
 బవరంబులోఁదొల్లి పడఁద్రోసినాఁడ
 వలనుప్ప ననుగెల్వవనచర ! నీకు
 నలవియె తలపోయ నజ్ఞానబుద్ధి !
 పోరఁజూచెదవింకఁ బాలియకఁబొమ్ము ”
 అనవుండు కోపించి యావాయునుతుండు
 మాయావిదెసఁజూచి మరికోపగించి
 “ ఓరి ! పాపాత్ముడ ! ఉపమింపరాని
 తరుచర సేనాబ్ధిఁడగ మోసపుచ్చి
 దళకంఠ పనువునదానవ ! నీవు
 రాజులఁదెచ్చితి రభంగంబు మెఱసి
 అనుచు గర్వింపెద వాత్మలోనీవు
 (మొగతన మిదియౌనె మూర్ఖతఁ
 చెలువొంద వానరసేనపై వచ్చి
 తెఱఁగొప్ప రాజులఁ దెచ్చితివేని
 మగవాడవనవచ్చు మహిలోననిన్ను
 నెఱుంగకుండఁగఁగుక్కుయిల్లు జొచ్చినట్లు
 ఘనులనిక్కడఁదెచ్చి గర్వించినావు)

720

నీపాటుజూడవు నీవుత్రుళ్లెడవు
 ధరణిజఁ దెచ్చిన దళకంధరుండు
 తలలుకుప్పలుగాఁగఁదాఁగూలుచుండుఁ
 జలమున నినుఁజంప నమకట్టినాఁడు
 (కూపానఁ) బడనుండఁ గొమరొప్పడనదు
 వెనుక వానికిఁ జేయివెసనిచ్చినట్లు
 గులమును ¹జెఱచిన కుత్సితుండతఁడు
 చెలువొండవానికై చెడితివి నీవు
 పాలుపొందరాజ్యంబుఁ బోనాదుకొంటి
 నావానివలెవచ్చి నను మోసవుచ్చి
 నీచావుఁగానక నీవునేడిట్లు
 నీపాలవిధిదప్ప నేనేమిసేతు
²పాలుపొందగా నిన్నుఁ బొగడకొనెదవు
 మాయావి నీతోడ మాటలేమిటికి
 నీలావుఁబరికింప నేనుంటిగాక
 నీవెంతరావోరి! నినుఁ దోకఁగట్టి
 పొలియింతు దివిజాలు పొగడుచునుండ
 నీమాయలన్నియు నీరుగావింతు
 అనుచు వాయుజుఁడట్టహాసంబుఁ జేసి
 యొడిసికై దువఁగొని యుగ్రతమెఱసి
 మల్ల యుద్ధంబున మడమెల్ల నణచి
 తనవాలముఖమున తాఁజాట్టిపట్టి
 పెనచిరాఁదిగిచియుఁ బెంపొనరించి
 హుంకారరవమున నుర్వికంపింపఁ

730

740

¹ చెడగోరినచ్చుతుండువాండు, ² పాలుపొందగానిన్ను నీవె పొగడెదవు.

గరువలినుతుండంతఁ గరమప్పళించె
 నీభంగిఁడమలోన నిద్దఱుఁబెనఁగఁ
²బాయుచుఁగూడుచు బాహుదండముల
³వేయుచుఁబాయుచు విటిగిపారుదురు
 పిడికిళ్లఁబొడుతురు పృథులవేగమున
 నార్పులుబొబ్బలు నట్టహాసములు
 ఘంకెలు హుంకృతుల్ సాహసంబులునుఁ
 డమలోన దిక్కులు తగులుకొన్నట్లు
 గొండలలోరెండు కొండలుగ్రతను
 డట్టించియుద్ధతిఁ దాఁకినయట్లు
 బోరాడిరిద్దఱు బోలురాజేంద్ర!
 వెలయమీకెఱుఁగింప విస్మయమయ్యె
 నేమనిచెప్పదు నినకులాధీశ !

—: హనుమంతుఁడు మైరావణుని సంహరించుట :—

హనుమంతుడంతలో నతిశ్రాద్ధవృత్తి
 మైరావణు' బట్టి మానంబువుచ్చి
 ముక్కులుఁజెవులును మొడలంటఁజదిమి
 తనరంగతనరోమతతులచేనతని
 సంధిసంధికేగట్టి ¹సత్త్వంబుమెఱయ
 మెయిఁగట్టి కాలితో మెడలరాకుండ
 సర్వవాయువులును ²సరగొప్పఁగట్టి
 పరఁగ వింధ్యాచలప్రాంతంబునందు
 నొకకాలువెట్టి వేరొకకాలనతని

750

¹ గాలితనూజుండు. ² పాయుదురుకూడుదురు. ³ వేయుదురు పాయుదురు. ⁴ దిక్కులు
 తమలోనధికొన్నయట్లు, బలమెల్లబుచ్చి. చదరకుండగగట్టి.

మెడఁద్రొక్కిపట్టి యామేరువునందు
 వరబలంబునఁజేసి ¹వాడుస్వజీవ
²మక్కడదాచిన యాగుండుఁజూచి
 దోర్దండి చెప్పిన తొట్టిమార్గమున
 నెఱుంగి తుమ్మెదలేడు వాకిళ్లు
 జొచ్చుట ³నొక్కటఁ జోద్యంబుఁజూచి
 యాతుమ్మెదలఁబట్టి యనయనొక్కటనుఁ
 బట్టిచంపకవీని ప్రాణముల్ వోవు
 పట్టిననొండొంటి పారిపోయెడిని
 యేభంగిఁబట్టుదు (నేమిసేయుదును)
⁴అనియిట్లు జింతించి యనిలజుడంత
⁵గుండుతో (డనువానిగుల్లంగఁజుటచె)
 (చఱచినం) తటవాడు చయ్యననచటఁ
 గడలక మెడలక కడచినయట్లు
 బలువిడి ధరఁగూలి ప్రాణముల్ విడిచె,
 పిడుగు ⁶వడినఁగూలు పృథివీధరంబు
 పగిది వసుమతిపైఁబడియె రావణుడు
 అప్పుడు రణభూమి యతిభీకరమున
 మోములుశరములు ముక్కుడొక్కలును
 దుండంబులుఁజెవులు తునియలై పడ్డ
 కరులు తురగములు ఘనముగా మడియఁ
 గొఱప్రాణములతోడఁ గూడినభటులు ।
 మేటిరాక్షసులును మిన్నులుముట్ట
 నాడెడు నటలు నడలు భూతములు

760

¹ అతండుతనజీవ. ² యందులోదాచిన నాగుండుచూచి. ³ యొక్కట సాధ్యంబు.

⁴ తనమనమునచింతించి మారుతియంత. ⁵ గుండలతో నెమనకూట..... ⁶ వేకిన.

పాడెడు ధాకినుల్ భైరవంబెసంగ
 మాంసరక్తములకు మఱిగి భూతములు
 పారుచుఁ దారుచు ¹భ్రమసి యాడుచును
 నేసార రుధిరంపుటేటి లోపలను,
 నీదాఁడుచును మదికిచ్చులంబై న
 హాహారపంబుల నానందతతుల
 నంజుళ్లు మెక్కుచు నావాయుసుతునిఁ
 బొగడుచుండెను మహాభూతసంఘములు
 పరగనత్తలకునుఁ బడుచుకోడండ్లు
 వండఁదఱిగినరీతి వడినుండరణము,
 అప్పుడానందించిరఖిలదేవతలు,
 పరఁగంగ హనుమంతుడైఁ బుష్పవృష్టి
 నడుదుగాఁ గురియించి రాకాశమునను
 దీవించిరప్పడు దేవతలెల్లఁ
 తాతాళవాసులుఁ బ్రస్తుతిఁజేయ
 వెలయంగనహిరాజు వేయివిధముల
 నరుదుగాఁబొగడె నాహనుమంతులొపు.

770

—: మాతంగి విలపించుట :—

అంతరావణపత్ని యడలుచువచ్చి
 తనపతి మీఁడను దామొదుకొనుచుఁ
 “బోయితేరావణ ! భువనైకవీర !
 చెప్పిన నామాట చెవిసోకనీక
 పొలుపొంద రాజ్యంబుఁ బోనాడుకొంటి

¹పరిణమింపుచును.

²హాహారసాతార వక్రముతానందతతుల.

³పరంగనంతలకు

నీపాలివిధి తప్పనేమిసేతుఁ
 బరఁగరాఘవుతోడి పగవలడంటిఁ
 బవనజంఁడై న బ్రతుకనీడంటిఁ
 (గనితెచ్చి) నీచావుఁగానలేవైతి
 నీపనియిట్లుండ నేమనవచ్చు
 నెక్కడిదశకంతుఁ డెక్కడిచెలమి
 మదిమదినుండి నీమదమార్పుకొంటి
 తనకు నెక్కడిదిక్కు దానవాధీశ!"
 (అనివేయి) భంగులనడలుచుండఁగను
 సుతునిఁదోడ్కొనివచ్చె (నుదతిదోర్దండి)
 (పరఁగంగ) హనుమంతు పడములకెఱఁగి
 సురకంటకునిచావుఁ జూచి శోకించి
 మాతంగినూరార్చి మైరావణునకు
 నగ్నిసంస్కారంబులమరంగఁజేసి
 మువ్వరుహనుమంతు 'ముందఱిలువ

780

—: హనుమంతుఁడు మాతంగి నూరార్చి నీలమేఘ రూపవతులకుఁ
 బెండ్లి చేయించి పాతాళలంకకుఁ బట్టంబుఁ గట్టుట :—

మారుతసుతుఁడంత మాతంగిఁజూచి
 "కరమర్థి శ్రీరాముకారణంబునను
 మదమత్తుఁడైచచ్చె మైరావణుండు
 కరమర్థి నాతఁడు కనియెగ్గర్గంబు
 నటుగాన వెఱవకుమతివరో! నీవు
 నీదుమేనల్లుఁడు నిజధర్మపరుఁడు

విష్ణుభక్తుడు మహివినయపరుండు
 అతనికి సీకూతు నారూపవతిని
 (బెంపు మీరంగనిచ్చి పెండ్లి గావించి)
 చెలువొందగాబంధు జనులునుగూడ
 బాలుపొంద సౌభాగ్య భోగసంపదల
 సనుభవింపుచుగాక యడలకు' మనుచు
 మాతంగిశోకంబు మాన్పియంతటను
 మంత్రులహితలను మరిపురోహితల
 బరంగంగచిలిపించి పవననందనుడు
 సీలమేఘునిఁ దెచ్చి నిజ సదనమున
 నారూపవతికన్య ననురాగమునను
 బాలుపొందనతనికిఁ బెండ్లి సేయించి
 పాతాళలంకకుఁ బట్టంబుగట్టి
 శ్రీరామనామము చెల్లునందాఁక
 చెలువొందరాజ్యంబు సేయుమీవనుచు
 బొందుగానతనికి బుద్ధులుఁజెప్పి
 తెఱఁగొప్ప బహువిధ దీపనలిచ్చి
 ధర్మంబు దయయును దగవునుహితవు
 మరిసేపుతప్పకు మంత్రులబుద్ధి
 నతిభక్తి వినుమంచు నతనికిఁజెప్పి
 మానంబుఁగాచిన మగువదోర్దండి
 చిలిపించినతిభక్తిఁ బ్రియములుఁబలికె
 “నరుదుగానీ తోన నాడినమాట
 జెల్లించితిని” యని చెప్పియాక్షణమే

790

—: హనుమంతుడు రామలక్ష్మణ సహితృడై మత్స్యవల్లభుని
సాహాయ్యమునఁగొలనుదాటి వానర సేనలఁగలియుట :—

వారలవీడ్కొలిపి వాయునందనుడు
కరమర్థిరాజుల కడకేగుదెంచి
మహినుప్ప(నాయుక్కు) మండసంబూడ్చి
పొలుపొంద నాదివ్య (పురుషులఁ) జూచి
మెల్ల నేవారలు మేల్కొనకుండఁ
దనదుహస్తంబునఁ దాఁగొనివచ్చి
(మారుతతనయుండు మత్స్యవల్లభుని)
(తలచెనంతటవాఁడు తడయకవచ్చి)
ముదమొప్పఁ దనతండ్రి ముండటనిలిచి
సరగరాజులజూచి సంతోషమంది
రాజులఁదండ్రీని రయమున మెఱసి
వీవునై నిడుకొని విపులసత్వమునఁ
గొమరొప్పగా¹వారిఁ గొలనుదాటించి
ధరుణీశులనుదించి దండంబుఁబెట్టి
హనుమంతునకఁ మ్రొక్కి హస్తముల్ మొగిచి
తండ్రి! యెక్కడనైనఁ దరియైనచోటఁ
జలఁచిన వచ్చెద దనరంగవేగ
ననిచెప్పిమగుడ వాఁజాత్రోవఁజనియె
వాయునందనుడంత వసుధీశవరుల
వలనొప్పఁగొనివచ్చి వనచరసేనఁ
గలియంగవచ్చినఁ గపివరులెల్ల
సుగ్రీవుఁడాదిగా సొరదివానరులు

800

¹ వించిగొలుపులోపలను.

నేపారననిలజ కెదులుగావచ్చి
 పదివేలభంగుల బ్రస్తుతిజేసి
 కొనిపోయిమిమ్మును గుశశయ్యమీఁద
 నునుపనంతటిలోనె యుదయించెనినుఁడు,
 అనియిట్లు మునివరుడనిలజమహిమఁ

810

—: శ్రీరామచంద్రుఁడు హనుమంతుని బొగడుట:—

జెలువొప్ప వినుపింప శ్రీరామచంద్రుఁ
 డానందమునుబొంది యాముసీశ్వరుని
 పాదపద్మములకు భక్తితో మొక్కి
 సంయమిశ్వరుఁజూచి సంతోషమంది

“నాఁడునిద్రింపుచు నాలోననిట్టి
 బావంబుతోఁ చగా భయమందిచూచి
 (గుహాబోలు) చోటికి కొనిపోయినట్లు

.....
 .....
 .....

మీరుచెప్పంగ సమీరనందనుని
 బంతంబువినఁగల్గె ఫలమయ్యెనాకు,”
 అనిహానూమంతుని నతివేడ్కఁజూచి
²కరముననుండెడు ఘననవరత్న
 హారంబులన్నియు నరయగనిచ్చి
 బహురత్నచయమగు పథకంబుబెట్టి
 చెలఁగి కిరీటంబు శిరసుననుంచి

మన్నించికొంగిట మానుగాఁజేర్చి
 వాయుతనూజుని వలనొప్పుఁజూచి
 “తెఱఁగొప్ప నీలావు తెంపుగాఁజేసి
 దానవాంబుధి ¹దాటి ధరణిజఁగొనుచుఁ
 జేలువొప్ప రాజ్యంబు సేయంగఁగలిగెఁ
 గ్రమమొప్ప సిద్ధించుఁగ్రతు కోటిఫలము
 అటుగాననీవు నాయధ్ధానమున
 గూర్చుండు²మనిలజ! కోర్కెదీపింప”
 అనివల్కి రఘురాముఁడా మునికనియె

820

“మునినాథ! వానరముఖుండు నేనుఁ
 బాత్తునఁగుడువక పొసఁగదుమనసు”
 అనవుండు మునినాథుఁ డతిసంతసమున
 శ్రీరాఘవేశ్వర! శ్రీరామచంద్ర!
 వారిధిగాంభీర్య! వరమేరుధైర్య!
 పాతకారులు యెల్ల భస్మమైపోవుఁ
 డలఁచినంతట వారితలఁపు సిద్ధించు
 మీకృపఁబొందె సమీరనందనుఁడు
 యాతనిఁడలఁచిన నెల్ల కార్యములుఁ
 బడయుదురటుగాన భానుకులేశ!
 అటుగాననీవిట్లు.....
 .....భంగులనమ్ము నీశ్వరుఁడు,
 పరఁగశ్రీరామునిఁ బ్రస్తుతిసేయ
 మ్రొక్కి హనుమంతుండు మునివరుకవుడు
 నద్భక్తి..... గాఁగమొఱగి

¹గడచి. ²మనవుండు. వరసిధిగాంభీర్య మేరుధైర్య. ³మీకృపబడశన
 మిహిరనందనుండు.

మోరకంకణములుమా.....,

..... పట్టుపచ్చడముఁ

గట్టంగ నిచ్చినకడు భక్తితోడ

ధనము దాన్యంబులు.....,

830

తప్పొప్పులపట్టిక.

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
1	12	వేగఁ	వేగ
4	2	రంజిల్ల పజ్జను	రంజిల్లఁబజ్జను
„	3	మొదలుగాపరమహర్షమున	మొదలుగాఁబరమహర్షమున
„	15	రంజిల్లుచున్న	రంజిల్లుచున్న
„	24	జెలగి	జెలఁగి
5	15	వీరులతోడ	వీరులతోడ
„	21	సుగ్రీవుఁడాదిగా	సుగ్రీవుఁడాదిగా
„	23	కరముఁ	కరమఁగి
7	3	గరమఁగి	గరమఁగి
„	4	వెరఁగొప్ప	వెరఁగొప్ప
„	6	దరుచర్లతోడ	దరుచర్లతోడ
„	7	వెలయు	వెలయ
„	21	చదురుఁడై	చతురుఁడై
8	5	బ్రహ్మాస్త్రనిహతికిఁబద్ధుడై	బ్రహ్మాస్త్రనిహతికిఁబద్ధుఁడై
9	6	వేదనబొంది	వేదనఁబొంది
10	6	జంచలిఁపకలావు	జెంగలిఁచుచులావు
„	21	యాతెరంగంతయు	యాతెఱంగంతయు
„	8	వసిష్ఠుడు	వసిష్ఠుఁడు
12	6	సిద్ధిఁచు	సిద్ధిఁచుఁ
„	7	పరఁగ	బరఁగ

పుట.	పంక్తి.	తప్పు.	ఒప్పు.
13	15	యతనికొంగిట	యతనికొంగిట
14	11	నెఱంగి	నెఱింగి
„	16	బగవారిఁగూడె	బగవారిఁగూడె
15	3	యెరుంగ వే	యెఱుంగ వే
„	7	నెఱంగిన	నెఱింగిన
„	17	పరగంగ	పరఁగంగ
„	20	దనుజాధివాధ !	దనుజాధివాధ !
16	2	గోరెడువాఁడు	గోరెడువాఁడు
„	11	బరగంగ	బరఁగంగ
„	17	నీవార్తపుత్తేరనచట	నీవార్తఁబుత్తేరనచట
23	14	కొమఱొప్ప	జెఱుగొప్ప
24	14	పగవానిపొగడెను	పగవానిఁబొగడెను
25	11	అనగ	అనఁగ
„	21	దాల్చి	తాల్చి
„	23	గాననినిప్పుడు	గాననిప్పుడు
26	7	నెఱుయంగ	నెఱయంగ
„	20	ముఱ్ఱువిడిగిన	ముక్కువిడిగిన
27	3	యిదియేమి	నిదియేమి
„	14	తాకి	తాకి
28	13	మైరావణుఁడు	మైరావణుఁడు
„	17	శరణువేడిన	శరణువేడిన
„	18	గావఁగ నేరదితడు	గావఁగ నేరదితడు
„	20	యాత్యభంధుఁడవు	యాత్యబంధుఁడవు
29	23	బరగంగఁజెప్పి	బరఁగంగఁజెప్పి

పుట.	పంక్తి.	తప్పి.	ఒప్పు.
30	7	యెల్లెఱుగవచ్చు	యెల్లెఱుగవచ్చు
,,	8	కానిమాటలు	గానిమాటలు
31	10	బరగనిద్దఱను	బరగనిద్దఱను
32	15	మఱపించి	మఱపించి
33	5	నాగ్రహంబొంద	నాగ్రహంబొంద
,,	6	సుగ్రీవుడు	సుగ్రీవుడు
35	11	నన్నను	నన్నను
40	12	చెడఱకపోవ	చెడఱకపోవ
,,	20	వాయునందనుడంత	వాయునందనుడంత
41	16	వృత్తాంతమెల్ల	వృత్తాంతమెల్ల
46	9	పురవిధి	పురవిధి
47	22	అంజనేయుడు	అంజనేయుడు
,,	23	వృత్తాంతమును	వృత్తాంతమును
,,	24	అనియిట్లుపలుకుచు	అనియిట్లుబలుకుచు
51	9	మైరావణేశు	మైరావణేశు
54	9	సూదిముఖిండు	సూదిముఖిండు
57	6	ధీరుడై	ధీరుడై
59	16	సేనాధిపతి	సేనాధిపతి
,,	17	వజ్రకవచునిమెడకొ	వజ్రకవచుమెడకొ
60	13	దాకిన	దాకిన
61	15	గడునుగ్రుడగుచు	గడునుగ్రుడగుచు
62	7	భద్రుడో	భద్రుడో
,,	17	యవలీలగొననొగల్	యవలీలగొననొగల్
63	1	తునుకలుగాచేసి	తునుకలుగాజేసి

పుట. పంక్తి.	తప్పు.	బిప్పు.
„ 5	మైరావణుండత్యుగ్రుడగు చు	మైరావణుండత్యుగ్రు డగుచు
„ 7	వీడొక్క	వీడొక్క
„ 15	చలఁగి	చెలఁగి
„ 24	దాకినవాడంత	దాఁకినవాడంత
64 16	రయమునబోరాడి	రయమునఁబోరాడి
„ 21	వసుమతిమీద	వసుమతిమీఁద
65 2	వెఱగంది	వెఱఁగంది
„ 10	మె-తయు	యెంతయు
66 19	మూర్ఖతఁ	మూర్ఖతగాని
67 23	బెంపొనరించి	బెంపొనరించి
68 12	మీకెఱుంగి ప	మీకెఱిఁగింప
70 9	పరగ	పరఁగ
71 21	నాతఁడు	నాతఁడు
„ 22	వెఱవకు	వెఱవకు
72 8	వురోహితులఁ	వురోహితులఁ
73 21	వాయునందనుడంత	వాయునందనుడంత
„ 24	సుగ్రీవుడఁదిగా	సుగ్రీవుడఁదిగా
74 12	భావంబు	భావంబు
„ 13	చోటికిఁగొనిపోయినట్లు	చోటికిఁగొనిపోయినట్లు
76 3	నిచ్చినకడు	నిచ్చినకడు

